

Meidinger-kályhák.
HEIM H. fiókja: Budapest, Thonet-udvar.
Gyár: Ober-Döbling, Bécs mellett.
Raktár: Bécs, I. Körút, Nr. 42.
Legjobb szabályozható, töltő és szellőztető kályhák.

Nagy és gyors fűtő-erő, a kályha esetleges nagysága daczára; teljes és a mellett leggyorsabb szabályozhatósága a tüzelésnek; a tűz tetszés szerinti tartama, igen egyszerű kezelés és minden tisztogatás, s a terhes hevítő hőség mellesével; legolcsóbb fűtés és a kályha nagy tartóssága; jó szellőztetés a szellőző cső alkalmazása mellett.

Egész 3 szobáig elegendő 1 kályha fűtése. Központi fűtés egész épületek számára. A gyár véglegre a kályhaszót belsejébe van beépítve.

MEIDINGER-OFEN
H. HEIM

Tervezetek árjegyzékek ingyen és bérmentve.

1883. szept. 81. sz. 1883. szept. BUDAPESTI SZEMLE

a M. Tud. Akadémia megbízásából szerkeszti

GYULAI PÁL.

TARTALOM:

A pápaság fölemelkedése a XI. században. (I.) — Mika Sándortól.

Cabanis, Bichat és Schopenhauer — Ruzsicska Kálmántól.
Történelmi tanulmányok. (VI.) — A szeptemberi napok 1848-ban. — Kovács Lajostól.

Ki festette a Murillo. (I.) Beszély Névtelen után angolból. — Csurgó Györgytől.

Költőművek: Ifjú lantos. Lévy Józseftől. — Az örök zsidó Lenau után, németből. — Perényi Istvántól.

A millenium. — Pauler Gyulától.

A magyar zene és francia sajtó. — Berhi Sándortól.

Közigazgatási szemle: Újabb nézetek az agrár-politikáról. — A parasztek helyzete Németországban. — A földbirtok Észak-Amerikában. — A földbirtok Franciaországban. — A jelzőteher Olaszországban. — F. B.

Értesítő. Szabó József: Geologia. Téglás Gábertől. — Légrisse A.: Louis XIV. et Strasbourg. L. B. — Jó könyvek. — i. — Egy névtelen levele szerkesztőhöz. (IV.)

A BUDAPESTI SZEMLE, mely eddig évenként hatszor jelent meg 80–90 lnyvi tartalommal, 1881 január 1-től kezdve havi szemlévé változott át, s megjelen évenként tizenköt 120 lnyvi tartalommal, az eddigi előfizetési ár mellett.

A Budapesti Szemle tájékoztatni igyekszik a magyar közönséget az eszmékről, melyek világszerte foglalkoztatják a széleket és mintegy közvetítő kíván lenni egyfelől a szak tudomány és a műveltség között, másfelől a hazai és külföldi irodalom között. E mellett lehetővé teszi a nemzetgazdasági közleményeknek, a m. tud. akadémia nemzetgazdasági bizottságától támogatva.

Megjelen évenként 12-szer 10 lnyvi havi füzetekben. Előfizetési ára bérmentes küldéssel egész évre 12 frt, félre 6 frt. Az előfizetési pénzek az alulírt társulat kiadó-hivatalába küldendők be, vagy a könyvtárosokhoz, a kik szintén föl vannak nalamazva elfogadásukra.

FRANKLIN-TÁRSULAT,

magyar irodalmi intézet és könyvnyomda Budapestben

BILINI SAVANYUVIZ!
Legkiválóbb képviselője az alkalikus savanyuvizeknek, (33.6339 szénsav. natron 10,000 részben) mint gyógyforrás évenként növeli elismert jó hírnevét s azonkívül a legkín. diatetikus italt képezi.

PASTILLES DIGESTIVES DE BILIN
(Bilini emésztési csukorkák)
biztos szer mindennemű emésztési zavarok ellen, mindig friss minőségben van készletben a főraktárban

ÉDESKUTY L.
m. k. udv. szállítónál, Budapestben, Erzsébet tér 7.
Kapható azonosítván minden gyógyszerárban, fűszerkereskedésben, szállóban és vendéglőben. Pastilles de Bilin a legtöbb gyógyszerárban és gyógyszerárkereskedésben.

OLCSÓ KÖNYVTÁR

GYULAI PÁL.

Szerkeszti

Az „Olcsó Könyvtár” célja minél olcsóbb árú kiadást adni a magyar közönség birtokába a hazai és külföldi jeles írók kisebb műveit. E könyvtár leginkább a kisebb regények és époszok, beszélyek s költői elbeszélések, költemények és színművek tára, de nincsenek kizárva belőle az irodalom más ágai is, kivált oly történelmi kisebb munkák, melyek tartalmuknál fogva és formaszépítésre nézve kitűnnek.

Az „Olcsó Könyvtár” nem bizonyos osztályt vagy kort tart szem előtt, hanem az egész művelti közönséget s nem annyira kétes becslé. újdonságokkal kíván kedveskedni, mint inkább elismert becsű művekkel. A hazai és külföldi remekírókból a legkiválóbb műveket közöljük s föllevenítjük egyszerű mind nemely jeles írók oly műveit és fordításait, melyek még nem voltak összegyűjtve, vagy

önálló kiadásban nem jelentek meg, s így a közönség nézve mintegy elvesztetteknek tekinthetők. De adunk néha új műveket is, s a szakértő szerkesztőség a megválogatásban, a jó ízlés mellett kiváló figyelemmel lesz a magyar közönség szükségére is, hogy könyvtárunk ne csak olcsóságát, hanem tartalmánál fogva is magyar családi könyvtárrá emelkedhesse.

Minden füzet önálló könyv lévén, külön is megszereshető. Epen azért nem nyitunk reá előfizetést, hogy mindenki azt a füzetet vehesse meg, a melyre szüksége van. Az évenként megjelenő füzetek száma nincs meghatározva, sem időhöz kötve. A körülmények szerint adunk évenként 20–30 füzetet, s ha a vállalat a közönség részvételével találkozhat, ennél többet is.

Az Olcsó Könyvtár eddig megjelent füzetei.

1. Csokonai Vitéz Mih. Dorottya. 20 kr.	92. Macaulay T. B. A pápaság. Angolból ford. B. P. 20 kr.
2. Bret Harle kalandjai beszély. 40 kr.	93. Mészáros Ignác. Kartagón. Regény. Otódi kiadás. 80 kr.
3. Kölcsey Ferenc elbeszélése. 20 kr.	94. Amerikai nők. Rajzok és beszélyek. Ang. I. György A. 40 kr.
4. Macaulay T. B. Machiavelli. Angolból fordította B. P. 20 kr.	95. Kölcsey Ferenc versei. Otódi kiadás. 40 kr.
5. Kerényi Frigyes összes költeményei. 1840–1851. 60 kr.	96. Zichy Henrik. A szegény viltshírei lelke naplójából. Beszély. 20 kr.
6. Sandeau Gyula. A montabreji kastély. Beszély. 20 kr.	97. Kont Ignác. Aristophanes. 20 kr.
7. Kármán József. Fanni hagyományai. Beszély. 20 kr.	98. Cherbuliez Victor. Apépi király. Elbeszélés. 30 kr.
8. Sollosz gróf. Előkelő világ. Orosz beszély. 30 kr.	99. Hugo Károly. Bankár és báró. Szomorujáték 3 felv. 20 kr.
9. Scitigeti Ede. Lillomfi. Eredeti vígjáték. 30 kr.	100. Scitigeti Ede. A trónkeresés. Szomorujáték 5 felv. 40 kr.
10. Dickens Károly. Karsonyi ének. 20 kr.	101. Csengery Antal. A magyar közoktatás és közművelődés némi főbb kérdéseiről. 50 kr.
11. Gogol Miklós. Beszélyek az orosz életből. 20 kr.	102. Vautier Gy. A keresztanya. Beszély. Franciaából ford. Márkus Miklós. 30 kr.
12. Chateaubriand. Atala. Franciaából ford. Csiky K. 20 kr.	103. Kisfaludy Károly versei. VII. kiadás. 50 kr.
13. Tennyson Alfred. Király-ídyék. 20 kr.	104. Bérczy Károly. A görögült sz. Beszély. 30 kr.
14. Macaulay T. B. Lord Bacon. Angolból ford. B. P. 40 kr.	105. Sallustius Catullus versei. Ford. Csengery János. 30 kr.
15. Kemény Zsigmond. Szerelem és hűség. Beszély. 30 kr.	106. Scitigeti Ede. A szegény ház. Beszély. 30 kr.
16. Hugo Victor. Hernani. Szomorujáték. 30 kr.	107. Theophrastus jellemrajza. A görög eredetiből ford. Hunfalvy János. 20 kr.
17. Kölcsey Ferenc válogatott szónoki művei. 60 kr.	108. Gyulai Pál. Br. Eötvös József. Emlékbeszéd. 20 kr.
18. Jókai Miklós B. Egy igaz ember. Beszély. 40 kr.	109. Lamartine. Heloise és Abélard. Fordította Erhardt. 20 kr.
19. Considine H. A szegény nemes. Fiamand beszély. 20 kr.	110. Olasz beszélyek. Írták Barilli, Ghilanzoni és Sara. Olaszból ford. Huszár L. és Mészáros Zsigmond. 50 kr.
20. Pope S. A műbírálatról. Tankötemény. 20 kr.	111. Augier E. A Fourchambault család. Színmű. 40 kr.
21. Pálffy Albert. Egy kastély az erdőben. Beszély. 20 kr.	112. Pálffy Albert. A szegény ház. Beszély. 30 kr.
22. Boissier Guston. Virgil. Fordította Végh Arth. 30 kr.	113. Tennyson Alfred. Arden Ench. Angolból fordította János. 20 kr.
23. Sollosz gróf. A görögországi. Beszély. 20 kr.	114. Turgenjev Iod. Tavasi hüllők. Regény. Oroszból fordította Timkó Iván. 40 kr.
24. Macaulay T. B. Milton. Angolból fordította B. P. 30 kr.	115. Farina Salvatore. Két szerelem. Regény. Olaszból ford. Nyitrai József. 30 kr.
25. Goethe. Iphigenia Taurisban. Dráma. 30 kr.	116. Goethe F. Hermann és Dorottya. Ford. Hegedüs L. 20 kr.
26. Beaumarchais. Figaro házassága. Vígjáték. 30 kr.	117. Lejla. Az élelmestere leánya. Tört. beszély. 40 kr.
27. Gyulai Pál. A vén színesz. Beszély. 20 kr.	118. Macaulay T. B. Nagy Frigyes. Angolból fordította Szentkirályi Móricz. 30 kr.
28. Stifter Adalb. Brigitta. Beszély. 20 kr.	119. Theuret. Veronika asszony. Beszély. Francz. I. Ujker. 30 kr.
29. Gauthier Th. A lélekcsere. Regény. 30 kr.	120. Puskin Sándor. Anyógn. Regény versekben. Oroszból fordította Berczy K. Második kiadás. 60 kr.
30. Macaulay T. B. Byron. Angolból fordította B. P. 20 kr.	121. Beaumarchais. A sevilill. borbély. Vígjáték négy felv. Párisban. Franciaából fordította Paulay Ede. 40 kr.
31. Jerrald Douglas. Zsák Mór. Beszély. 30 kr.	122. Scitigeti Ede. Mirabau. 40 kr.
32. Eymond. A Fuzinai dala. Beszély. 30 kr.	123. Gaál József. A peleskei nótárius. Bohózat három szakezban négy felvonással. Negyedik kiadás. 40 kr.
33. Csanosz Gergely népies költeményei. 40 kr.	124. Csokonai Vitéz Mihály. Békaságharaz. Itta Homer. Általítottatva a Blumauer módja szerint. (1791) 20 kr.
34. Prescott H. E. Schaffer Magdalena. Beszély. 40 kr.	125. Kisfaludy Károly. A körök. Vígjáték három felvonásban. 30 kr.
35. Sayous E. A mongolok története Magyarországra. 20 kr.	126. Collins Vilmos Sophokles. Angolból fordította Kont I. 30 kr.
36. Zichy Antal elbeszélései. 30 kr.	127. Daudet Ernő. A fáj. Regény. Franciaából fordította Luby Gyula. 50 kr.
37. Quintus Horatius Flaccus. költészetéről. 20 kr.	128. Spielhagen Frigyes. Az utolsó órában. Elbeszélés. Németből fordította Halasi Aladár. 30 kr.
38. Flegler S. A magyar történeti és történelme. Sayous E. magyar történelme kiadása. 60 kr.	129. Kisfaludy Sándor. Összes regéi I. 70 kr.
39. Sand György. Az ördög-meséi. Beszély. 30 kr.	130. Kisfaludy Sándor. Összes regéi II. 50 kr.
40. Lesing G. E. Laokoon. 50 kr.	131. Kochanovszky. Szeretett. Orosz beszély. Fordította Timkó Iván. 30 kr.
41. Kovács Pál. Farsangi kalandok. Beszély. 20 kr.	132. Poole János. Pry Pál. Vígjáték öt felvonásban. Angolból fordította Csiky Gergely. 30 kr.
42. Csokonai Vitéz M. Lilla. 30 kr.	133. Andersen János Keresztély. Képeskönyv képek nélkül. Dánból fordította Schambach Gyula. 20 kr.
43. Merimé Prosper. Carmen. Beszély. 20 kr.	134. Gombos Imre. Az esküvés. Szomorujáték öt felvonásban. 40 kr.
44. Nagy Ignác. Tisztújítás. Vígjáték. 40 kr.	135. Szentjóbi Szabó László. Mátyás király vagy a nép szeretete jámborfejedelmek jutalma. Nemzeti érzékenyséjéről három felvonásban. 20 kr.
45. Murray E. C. Grenville. Rajzok a francia politikai életből. Ang. ford. Belényesi G. és Huszár J. 60 kr.	136. Pulzky Ferenc. Martinovics és társai. 20 kr.
46. Fraknói Vilmos. II. Lajos és udvara. Történelmi rajz. 20 kr.	137. Forster-Arnold Florence. Deák Ferenc. Életrajz. Angolból fordította Pulzky Agost. 60 kr.
47. Sand György. Leon Leó. Beszély. 50 kr.	138. Bessenyei György. A Philosophus. Vígjáték öt játékból. 30 kr.
48. Michélet Gyula. Lengyel- és Oroszország. 30 kr.	139. Ebelot Alfred. Cassaux András. Rajz a delameriai pampazokból. Ford. Kárfy Titusz. 30 kr.
49. Flegler Sándor. Kölcsey Ferenc. 20 kr.	140. Hugo Victor. Borgia Lucretia. A dráma. Ford. Szász K. 30 kr.
50. Gradványi József. Egy falusi nótáriusnak budai utazása. 40 kr.	141. Tennyson Alfred. Költői beszélyek. Ford. Csikszási J. 30 kr.
51. Plouvier Ed. Beszélyek. 30 kr.	142. Goldoni Károly. A hazug. Vígjáték. Ford. Radó Antal. 40 kr.
52. Feuillel Octav. Trepostur. Julia. Elbeszélés. 30 kr.	143. Delpit Albert. Odette házassága. Regény. 50 kr.
53. Kuziney Ferenc. Magyarországi utak. 30 kr.	144. Tylor Tamás. Barátság. Vígjáték. Ford. Csiky Gerg. 20 kr.
54. Tolstoj L. N. gróf. Családi boldogság. Beszély. 40 kr.	145. B. Feuchtersleben Ernő. Adalék a lélek életrendjéhez. 40 kr.
55. Kisfaludy Károly. Tihámér. Beszély. 30 kr.	146. Augier E. és Sandeau Gy. Poirier ur veje. Színmű. 30 kr.
56. Flegler Sándor. Szalay László és munkái. 50 kr.	147. Gouzin Leo. Három ara egy koronára. Beszély. 20 kr.
57. Scitigeti Ede. Magyar színesz életrajza. 40 kr.	148. Suenio. A hold regéi. Fiműb. ford. Vikár Béla. 20 kr.
58. Vasiladit Sz. N. Galtea. Dráma. 20 kr.	149. Orosz beszélyek. Írták Puskin S. Gogol M., Krylov L. Dosztojevskij T. és Turgenjev. Ford. Csopay László. 80 kr.
59. Dayka Gábor költeményei. 20 kr.	150. Fáy András. Érzékelés és a világ folyása. 30 kr.
60. Kuziney Ferenc. Bácsmezeinek gyötrelmei. 30 kr.	151. Lever Károly. Viharban. Regény. Ford. György Aladár. 60 kr.
61. Gogol Miklós. Bulyha Tárász. Beszély. 30 kr.	152. Leoguc Ernő. Beatrix. Színmű. Ford. Felek József. 40 kr.
62. Kisfaludy Károly. Irene. Szomorujáték 5 felvonásban. 30 kr.	153. Csiky Gergely. Az első és második. Elbeszélés. 30 kr.
63. Zsitkovszky Mihály. Kupezsky János. 20 kr.	154. Malot Hector. Pompon. Regény. Franciaából ford. Sz. E. 30 kr.
64. Körner Tiv. Zrínyi. Szomorujáték. Ford. Szemere Pál. Körner Zrínyijéről. Bíraltat. írta Kölcsey Ferenc. 40 kr.	155. Berczy Károly. Az imánál kiárp. Népszínmű. 30 kr.
65. Csokonai Vitéz M. Odák. Két könyvben. (1794–1804.) 20 kr.	156. Kisfaludy Károly. A pártitók. Vígjáték 3 felvonásban. 20 kr.
66. Andersen. Regék és mesék. Fordította Mészáros Béla. 40 kr.	157. Gyulai Pál. Szilágyi és Hajmási. Kültői beszély. 20 kr.
67. Kisfaludy Károly. Vígjáték. 40 kr.	158. Bernardin. De Saint-Pierre. Pál és Virginia. 30 kr.
68. Theuret. A Buzavirágok háza. Beszély. 30 kr.	159. Kemény Zsigmond. „Let és irodalom. 30 kr.
69. Schiller. Mózes küldetése. Fordította Jurany Gusztáv. 20 kr.	160. Petőfi Sándor beszélyei. 30 kr.
70. Schiller. Mózes küldetése. Fordította Jurany Gusztáv. 20 kr.	161. Le Sage. A sánta ördög. Ford. Varga Bálint. 80 kr.
71. Tuine H. Az eszmény a művészetben. 30 kr.	162. Dugonics András följegyzései. 30 kr.
72. Lesing. Böles Nánthán. Dráma költemény. 30 kr.	163. Gréville Henrik. Arulak. Regény. Ford. Huszár L. 80 kr.
73. Beulé. Anguszus családja és kora. 30 kr.	164. Schiller. Wallenstein halála. Ford. Hegedüs I. 40 kr.
74. Lindau Pál. Molliere. Nemzetből fordította Bánfi Zs. 30 kr.	
75. Feuillel Octav. Egy nő naplója. Regény. 40 kr.	
76. Macaulay. Barère Bertrand. Ang. ford. Angyal David. 30 kr.	
77. Molliere. A bot-csinálta doktor. Vígjáték. 20 kr.	
78. Louis-Lande L. Cameron. 20 kr.	
79. Bodemstedt Frigyes. Shakespeare élete és művei. 30 kr.	
80. Merimé Prosper. Colomba. Beszély. 40 kr.	
81. Berczy Károly. Daniel versei. Hatodik kiadás. 30 kr.	
82. Kisfaludy Károly. Családok. Vígjáték 5 felvonásban. 30 kr.	
83. Arago és Vermond. Az ördög naplója. Vígjáték. 30 kr.	
84. D'Haussonville. Sand György. Franciaából. 30 kr.	
85. Telki László gróf. Kegyeze. Szomorujáték. 30 kr.	
86. Heyne Pál. A gróf kastélyban. Beszély. 20 kr.	
87. Musset Alfred. Ne fogadj fel soha semmit. Vígjáték. 40 kr.	
88. Uchard Mario. Jean csillaga. Beszély. 40 kr.	
89. Balzac Edmond. A jóvá nemzedéke. Regény. 40 kr.	
90. Kurr Alfons. A normandiai temető. Regény. 50 kr.	
91. Pulzky Ferenc. Esmék Magyarország története philozófiájához. 30 kr.	

Franklin-Társulat nyomdája. (Budapest, egyetem-utca 4. szám.)

38-ik szám 1883.

BUDAPEST, SEPTEMBER 23.

XXX. évfolyam

Közlöttései föltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és egész évre 12 frt
POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: félre 6 +

Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: egész évre 8 frt
félre 4 +

Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre 3 frt
félre 1 +

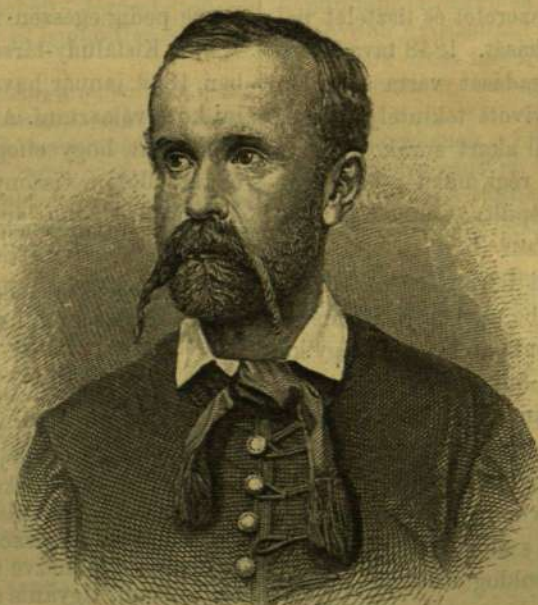
Külföldi előfizetőknek a postai
meghatározott vtiállj is csatolandó.

AZ EMBER TRAGÉDIÁJA ÉS KÖLTŐJE.

A magyar szépirodalom egyik legszebb terméke, büszkesége oly alakban kerül most a közönség elé, a milyenről szerzője aligha álmodott valaha. Az «Ember tragédiája», ez egyáltalában nem a színpad számára írott drámai költeményt színe hozza a nemzeti színház, Paulay Ede igazgató és dramaturg átdolgozásában.

A bátor s mindenestre nemes ambícióra valló kísérletre lesz még alkalom megemlékeznünk a lapokban. Ezuttal a derék mű férfikora javában elhunyt szerzőjének emlékét kívánjuk megújítani s néhány szerény sorral meggyújtani csendes nyugvó helye fölött a kegyelet szóvétnekét.

Madách Imre, mint régi nemesi család sarja, 1820 január 21-én pillant meg először a napvilágot Sztregován, a szép Nógrádmegye északnyugati részében. Mint a családnév első főörökösének, örömmünne volt megjelenése a boldog kis körben. Gyermekkora s első ifjúsága ott töltte a szelid lejtőn fekvő, meglehetősen elszigetelt falu magányában. A kastély, mely a költő atyja, a megyei közügyektől kátré vonult es. kir. kamarás életében sem volt sűrűn látogatva, még csendesebbé vált, mikor benne az apa halála után a gyászoló özvegy kizárólag gyermekei, két leánya s három fia, s ezek között a legidősebb, az akkor 11 éves Imre nevelésének élt. Az országutól is félre eső kastélynak ritkán volt vendége s Imre az életet inkább könyvekből és lapokból, mint gyakorlatból és személyes vele-érntkezésből kezdte ismerni, s ifjúkori jó barátja, Berczy Károly is az elvonult lélek ez első benyomásainak volt hajlandó tulajdonítani azt a tartózkodó s majdnem hideg visszavonultságot, mely modorán mindig átérzhető volt, valamint azt is, hogy gondolkodó, összevett és elvonó tehetség jobban kimivel, mint a képzelő erő, mely utóbbi soha nem birt lépést tartani reflexióival. «Madách, — írja róla emlékbeszédében Berczy, — nem markolt bele a teljes emberéletbe, nem engedte magát a szenvedélyek hullámainak, nem sietett élni s ha egy részt szeplőtlen, tiszta, nemes szívet vitt vissza magányába, de másrészt a merészen repülni nem tanított fantázia ihlett segélye nélkül, tanulmány és elmélet utján s később egy keserves tapasztalás árán kellett elérnie arra a pontra, honnan a világot és az embert objektíve szemlélhesse s ez utóbbit drámailag egyéníthesse.»

Madách Imre

Az e század harmadik évtizedében jelentkezett élénkbb szépirodalmi mozgalom Sztregovára is elvívte buzdító hatását s a serdülő Imrét egy írott hetilap kiadására serkenté, melynek még ifjabb öccse Károly, nővérei, édes anyja és nevelője valának. E «Litteraturai Kevercs» című lap nem verseket, nem elbeszéléseket, hanem az exact és speculatív tudományok köréből vett kis értekezéseket, történelmi czikkeket, archeologiai magyarázatokat stb. tartalmazott s már ez önmagában csekély dolog is bizonyítja, hogy az

Első lírai kísérleteinek ideje az 1838. és 39-iki évekre esik, midőn Pesten az egyetem legkiválóbb tanulóinak volt egyike, s barátjánál, Lónyay Menyhértnél többen kis irodalmi kört alakítottak, hol a névtelen versek szigorú bírálat alá estek. Madách ez időkor verseinek nyelve és technikája sok kívánni valót hagyott s ő tűzte dobta e zseméit, a mit bizonynyal megtett volna az «Ember tragédiája»-val is, ha

az nem talál Arany Jánosnál oly fogadtatásra, a minőre talált.

1840-ben huszonhat lyrai költeményt adott ki egy „Lantvirágok” című kis füzetben, de csak rokonai s barátai számára. A füzet edes anyjának volt ajánlva, kin végtelen szeretettel csigított. „Anyámnak köszönheti Éva, — mondá egy ízben feltérítve, — hogy az Ember tragédiájában kirívóbb színekben nem állítottam elő.” A pályavégzett, s kortársai közül ritka képzettségével kiváló ifjut 1843-ban mint tiszteletbeli aljegyzőt látjuk Nógrádmegye zöld asztalánál. Első föléptével mindjárt tekintélyre emelkedett s mindenki elismerte, hogy ő és „fidus Achates”-e, Szontagh Pál, a kelő nemzedék e két legkitünőbb kapacitása, van hivatra arra, hogy a megyének zászlóvivői legyenek. A „Nógrádi képcarnok” című írott füzet, mely a megye politikai egyeneit találó epigrammokban jellemzi s mely akkor közkézen forgott, Madách és Szontagh tollából származott.

A gyakorlati élet Madáchnál nem lett, mint annyi másnál, az irodalmi munkásság zárkózva. Sőt valódi tanulmányait csak most kezd meg s az 1843—48 közötti öt év irodalmi tanulmányainak legtevékenyebb korszaka. Sok lantos költeményen, pár elbeszélésen és széptani értekezésen kívül hat öt felvonásos és mind jambusokban írt drámát fejezett be, „Jó név és erény”, „Csak tréfa”, „Commodus”, „Mária királyné”, „Csak végnapi”, „Férfi és nő” címűeket.

E két utóbbival akadémiai jutalomra is pályázott, de a többivel soha nem lépett föl. E drámáknál minden lapon meglátszik az oroszlnaköröm, de feltűnő, mint küzd az író a nyelvvél, mennyire nem elég az neki, hogy a szavaknak a gondolat teljes súlyát megadhassa. Teljesen hiányzik nála a színre dolgozás routineja, de azt a meggyőződést szűli, hogy a ki így tud jellemelni, egyéníteni, s e mellett javul: az végre egy szerencsés perczen föléli az egyensúlyt az eszméi tartalom és a költői alakítás között s a legjelesebb drámaírók egyikévé válik.

1843-tól 45-ig Sztrégován lakott edes anyjával, ki gyakran gyöngédkedő fia fölött a szeretet aggodalmával örködött. 1845-ben megnősült s a megye központjához közel eső csesztvei birtokára költözött. Itt élte életének legboldogabb napjait. Bálványosság szeretett neje, fiu és leánygyermek, meghitt barátok körében, a minden oldalról nyilvánuló szeretet és tisztelet paradicsommal varázsolta házáat. 1848 tavaszán ő is egy jobb kor hajnalhasadását várta s midőn épen férfierejének, s kivívott tekintélyének és népszerűségének súlyával akart sorakozni ő is az építők közé, megújult régi makacs betegsége ágyba szegte. Mire fölépült, vége volt minden szép reménynek...

A haza sorsa fölötti borongó bánattal szívében, ő is a családi életbe menekült. Itt menekedni talált nála ama számtalan bujdosók egyike, kiket az akkori győztes önkényuralom halálra keresett. A bujdosó elmenekült a véredek elől, de Madáchozt egy idején burzolták ki családja köréből s fegyver között vitték börtönbe. Egy évet töltött a pozsonyi vízi kaszárnában s később a pesti újépületben s mire 1853 augusztusában visszatért, házi boldog életének is már csak romjait találhatta.

Megtört lélekkel kereste föl ismét Sztrégovát, és edes anyját, ott zárkózott el fájdalommal és szívbajával, mely mind a két alakjában megtámadt. Az 1857-ig terjedő négy évet inkább önmagába mélyedéssel és olvasással, mint alkotó írói munkássággal töltte. Már ekkor megismerlett benne az „Ember tragédiájá”-nak eszméje, mely ettől kezdve folyton foglalkoztatá s többé el sem is hagyta. Első terve nem volt egyéb, mint az embert tragikailag nyo-

moru végzetében, minden törekvését bukva, álmódott szabad akaratát, dicsőségét az élet sarában festeni. És a folytonos küzdés, remény, lelkesülés, az ezt árnyként kísérő csalódás képviselői, a dicsőségével telt kényur, a népszabadság vértanuja, a megundorodott kéjencz, a forradalom hőse, a tudomány kétkedője, az anyagiság vásári embere, a szociálmizmus álmodója, a nyomorult eszkimó: mind egy-egy Pharaóná, Miltiadesse, Dantonna, Keplerré, stb. egyénitve, de mindig és mindenütt Ádám őstípusát viselve, szint, életet, alakot kezdtek nyerni és kiléptek egy-egy szín keretébe.

Az 1857—58-iki év szorgalmas munka között folyt le. 1860-ban, midőn nagy alkotását teljesen befejezte, a politika egy derengeni kezdett. Jól esett lelkének az osztatlan bizalom, melylyel a balassagyarmati kerület egyhangulag képviselőjének kérte föl az 1861-ki országgyűlésre. Midőn, mint már megválasztott képviselő, a házban fölkelve, igénytelenül kezdett, de csakhamar szónoklatti emelkedő első ragyogó beszédével meglepte, elragadta hallgatóit s egy-szerre az elsőbbrendű publicisták sorába emelkedett: ki sejtette volna, hogy parlamenti kézsztűsége kívül egy kéziratos is hozott magával, mely őt az irodalom legjobbjai közé emelendi?

Ő maga sejté legkevésbé, mi lesz kézirata sorsa. Szontagh Pál sürgetésére végre Arany Jánoshoz vivé, kérve őt, lapozná át s mondana róla véleményét. El volt száva, hogy ha ez nem lesz kedvező, utolsó kísérlete lesz e mű.

A „Szépirodalmi Figyelő” munkával túlhalmozott szerkesztője egy ideig érintetlen hagyta asztala fölájában a kéziratot. Midőn egy kevésbé elfoglalt délutánján végre elolvasá az első lapot, szinte megdöbbenve fordított a másikkra, a harmadik már elragadta, a negyediknél fölkiáltott: „Ez nagy talentum!” Mohón olvasta el a többi s levélben értesíté Madáchozt, hogy az „egy koncepczióba, mint kompozicióban igen jeles mű, mely irodalmunk legjelesebb termékei közt foglalhat helyet”, engedje át kiadásra a Kisfaludy-társaságnak.

És az „Ember tragédiája” a társaság kiadásában látott elsősző napvilágot. A mű diszkidása nyomon követte s harmadszor megjelent Madách összes művei közt s azóta is több nyomtatban. A magyar és német sajtó magasztalással szolt felőle. Dux Adolf több helyét, Dieze pedig egészen-németre fordítva adta ki.

A Kisfaludy-társaság első tagválasztó ülésében, 1862. január havában sietett Madáchozt tagjai közé választani. A márciusi ülésben Madách megjelent, hogy elfoglalja székét „Az esztetika és társadalom viszonyos befolyása” című értekezéssel. Arany János ez alkalommal a következő szavakkal vezette be az új tagtársat:

„Mindenkor édesen fogok emlékezni a napra, midőn ama nevezetes műnek, az Ember tragédiájának, habár csupán töredékeit olvasva Önök előtt, majd örvendő meglepetés, majd lelkesült csodálkozás, itt javalló elégtelenség, ott elmélyedő figyelem, mindenütt pedig folytonos, fokozatos érdeklődést láttam a hallgatók arczaín. Jól esett nekem íly fogadtatása a költeménynek a t. társaság részéről; mert úgy szólván felelősséget, erkölcsi szolidaritást vállaltam vala a sikerre nézve azáltal, hogy e művet Önök elé hoztam. Ugyanis a szerző — méltán jegyzem föl e vonást oly korban, midőn a leghalványabb irodalmi zöltség is, mint pinczében kelt növény, a nyilvánosság napfényre fele nyújtózkodik — a szerző, mondom, egyedül az én ítéletemtől függészté vala fel, lásson-e világot e tragédia, vagy örök homályba vesszen...”

A költemény, Önök javallása folytán, szépirodalmi társaságunk tekintélye alatt, im megjelent, közkezen forog; és bár iránta, mint minden nevezetesbünemény iránt, a sajtóban ugy, mint magán körökben, a kritikában ugy, mint az olvasóknál, többféle lehet a vélekedés: azt az egyet ma már bátran kérhetem: van-e kö-

Madách Imre dolgozó szobája a sztrégovai kastélyban, a hol az Ember tragédiáját írta.

zöttünk — nem mondom e falak, de talán a két haza határai közt — olvasó, ki Madách művét irodalmunkra nézve kisebb-nagyobb mértékben nyereségnek ne vallaná; ki inkább azon időt szeretné visszahozni, mikor a szerzőnek egy szeszélytől függ vala, semmivé tenni homályban lappangó költeményét? Azt hiszem, nincs. Mindnyáján elégedve gondolunk e műre, s ha világirodalmi jelességek mellett netalán érezzük, látjuk is fogatkozásait, nem örömezt válnánk meg a tudattól, hogy ez — a miénk!

Nem volna itt helyén a tragédia érdemlegi méltatásába ereszkednem. De e nem hallgat-hatok egy észrevétel, mely inkább magánkörben, mint sajtó útján felőle olykor nyilvánult, hogy t. i. e mű nagy mértékben pesszimista világnézet kifejezője. Mellőzöm a kérdést, hogy a pesszimista irányú költő megszűnik-e csupán ez által költő lenni; hisz ugy pl. Byron nem volna az. Ohajtandó ugyan, hogy a költői lélek teljes harmoniában legyen a világgal: de ha nincs, ki tehet róla? A művészet harmoniája nem mindig az optimizmusé is egyszersmind. — De én nem találok e pesszimizmust az Ember tragédiájában, mihelyt mint egész fogom fel.

Mert min sarkallik az egész? Lucifer részt követel a teremtésből, hogy megrontsa azt. Nyer Istentől két megátokozott fát. Egyik fa segítségével erkölcsileg már megrontá az embert; hanem ő fizikailag is tönkre akarta tenni Ádám-ban az összes emberiséget, hogy ne is szűlessék az. Kívánhatjuk-e Luciferfőtől, hogy ne pesszimista színben mutassa neme jövőjét Ádámnak, midőn cöljeja: kétségbe ejteni s benne ily módon egész ivadékát előlmi? Ugy de, mondják, a sötét álomképek tárgyalás is egyeznek a világtörténettel. Ezt tagadom én. Minden tárgy hűség mellett, melylyel egyes korokat felmutatás szerző, látszik, hogy, Lucifer cöljeja szerint, a sötétebb oldalt vette.

Ez nem a szerző pesszimizmusa: ez magából a szerkezetből foly ily. Téved tehát, ki ugy fogja fel, hogy szerző a világtörténet egyes szakainak, s általuk az egésznek, hű képét akarta adni, azt mutogatván, hogy nincs haladás az emberiségben, csak szüntelen körben forgás, vagy alább szállás, míg minden a nihilizmusba süllyed. Ki egyszerű egész voltában tekint e kompoziciót, az tisztában lehet a költő cöljával. „Lucifer az embert teljesen meg akarja rontani; az első embert kétségbeesésig űzve, benne megsemmisíteni összes nemét; és neki a sötét képek által már-már sikerül is, midőn a szeretet szava és Isten keze visszarántja az örvény széléről.” Ez a mese alapvázlata: innen indulva kell méltánylani az egyes részeket és a kivitel sikerét.

Madách az 1861-ki országgyűlésre már betegesen jött fel; makacs közsvénybántalma nagyfoku szívbajjá fejlődött, mely nem engedte, hogy az akadémiában, mely 1863-ban szintén levelező tagjává választá, széköfoglalóját megtart-hassa. Bérczynek küldő fölolvásás végett „A nő-ről, különösen esztetikai szempontból” című értekezését, az olvasta föl helyette.

E két jeles értekezésen „kivil időközben dramatizált eposzt is írt, „Mózes” címmel, melylyel az 1863-ki Karácsonyi-díjra pályázott, s mely sokoldala jelességével feltűnt ugyan, de nem levén tragédia, korszorunt nem nyerhetett. Írt azon felül egy „Czivilizátor” című vigjátékot is Aristofanes modorában, melyben a Bach-rendszerfészekségeit satírizálta ki, de mely csak kéziratban maradt. Írt több költeményt s egy elbeszélést prózában, a „Kolosiak” címűt, melyet Arany „Koszorúja”-ban már halálos ágyán olvasott. Egy szélesebb tervű drámai költeménybe is bele kezdett, a „Tündéralom”

cziműbe, mely az „Ember tragédiájá”-val ellenkezőleg az életet vídám oldaláról kívánta festeni s mely nagy művének méltó darabja lehetett volna, midőn, 1864 október 5-ikén, kiszólitá a halál az élők sorából.

Összes műveit, arcképével, Gyulai Pál adta ki három kötetben, 1880-ban, az Athenaeumnál, előzőt is írva hozzá s fölveve Bérczy Károlynak Madách fölött a Kisfaludy-társaságban tartott szép emléksbeszédét, mely jelen soraink megírásánál is kutfőnk gyanánt szolgált.

KÉT DAL.

I.

Hulló levelek közt búsan járok, kelek;
Arczomra hullanak sárguló levelek.
Nem nyilik mellettem egyetlen kis virág;
Haldokolni indult körültem a világ;
S mindenem enyészett, a mit csak szemem lát!

Szállongó halottak, ti hulló levelek,
Oh milyen örömezt halnék meg veletek!
Várjatok; érzem már azt a fagyos szelet,
A mely leszakasztja e hervadt levelet.
Hulljatok, hulljatok sárguló levelek!

II.

Zöld az akácfa levele;
Nem jó a rózsám levele;
Hull az akácfa levele,
Hej könnyem is hullik vele!

Fecske, fecske tengerpartról,
Mondj valamit salambomról,
Szeret-e még, hí-f-hozzám,
Emlékszik-e még olykor rám?

Ha hí maradt azt izenem,
Hogy én még most is szeretem;
Ha nem szeret, sirasson meg,
Mert én érette halok meg.

BESSENYEI FERENCZ.

JERMOLAJ ÉS A MOLNÁRNÉ.

TURGENYEV IVÁN rajza.

Oroszból fordította Csöpey László.

... Este „lesni” mentünk Jermolaj vadászommal. Meglehet, hogy nem minden olvasóm tudja, mi a les. Figyeljenek uraim!

Tavaszi időben, ugy négy órával a nap nyugta előtt, fegyveres kézzel, kutyá nélkül kimennek az erdőbe. Valahol az erdő peremének hosszában kikeresnek egy helyet, körültekintenek, megvizsgálják a környeztet, s néhány tekintet váltanak társaikkal. A negyedóra elmúlt. A nap leszállt, de az erdőben még világosság uralkodik; a levegő tiszta és átlátszó; a madarak zajosan csicseregnek, a fiatal fiú a smaragd vig színében tündököl... Önök várnak. Az erdő bejele fonként sötétül: az alkonyipir rózsás fénye lassanként végigkúszik a bokrokra, a fák törzsein magasbra és magasbra emelkedik; átmeleg az alsó, majdnem kopasz ágakról a mozdulatlanokra, melyek elborítják a tetőt... Im magok a tetők is elápadtak, a piros ég kékel. Az erdei illat erősödik; gyöngy nyers fuvalom kél s az önököt megérintő szellő haldoklik. A madarak szenderegnek — nem mind ugyan — fajuk szerint; lám, elhallgattak a pintyek; néhány pillant mulva a vörösbegyek; utának a sármányok. Az erdőben minden sötétebb és sötétebbé válik. A fák nagy, fekete tömegbe olvadnak össze, a kék égbolton remegve előtűnnek az első csillagok. A madarak mind alsznak. A jegérek és némely apróbb harkályok még álmosan füttyö-resznek... Aztán ezek is elhallgatnak. Meg valami megrezgetteti a levegőt, a csiz éneke; valahol szomorú kiáltott a sárga-rígó, s a csalogány megszólalt első ízben. Szívők vágygylal lesz teli, és egyszer csak — egyedül a vadászok fognak engem jól megérteni — egyszer csak a méla esendben sajátságos krakogás és pítítás támad, ügyes szárnnyal nyugodt csattanása hallik, és az erdei szalonka, szépen előre nyujtva orrát, egyenesen repül a sötét nyírfa mögül, egyenesen lövésre.

Ime, ez jelenti azt, mit tesz: „lesben állani”. Jermolaj nagyon különös természetű ember volt: gondatlan, mint a madár, eléggé beszédes, szórakozott s látszólag ügyetlen; szörnyen szeretett inni, meg nem maradt egy helyen, járás közben csoszogott a bocskorával és dülöngött, — és így csoszogva és dülöngyözve huszonnégy óra alatt megtett 60 versztet (8.40 mérföld). A leg-

S így hát Jermolajjal lesbe mentünk. Azonban bocsássanak meg az urak, hogy előbb Jermolajjal megismertem önököt.

Képzelsen egy negyven esztendő, magas és szikár, hosszú és vékony orru, keskeny homloku, savó szemű, zilált hajú és vastag, nevető ajku embert. Ez az ember telen ugy mint nyáron nemetszabású, sárgás nankin kabátban járt, de azért szíjját is kötött fölébe; két bugyogót viselt és tarka sapkát, melyet a megbolodogult földesur jó kedvében ajándékozott neki. A szíjhoz két zacskót kötött; az egyiket előre, s ezt ügyesen két félre hajtva viselte, t. i. a löpor és a serét számára; a másikat hátra — a vad számára; a fajtást pedig az ő kimeríthetetlennek látszó sapkájából szedte elő. Az elejtett vadak árából bizást vehetett volna magának egy vadásztarisznyát és átalvetőt, de azért soha rá sem gondolt az ily vételre, és folytatta a régi módon fegyverének megtöltését, ámulatba ejtve a néző ügyességével, hogy a puskaot meg a serétet össze nem keveri. Puskája egycsővű kovás szerszámmal volt s az a csunya természete volt, hogy kegyetlenül „rugott”, mitől aztán Jermolaj jobb arca mindig kövérebb volt a balnál. Hogy lőtte meg e fegyverrel a vadat, azt az okos ember sem tudná kitalálni, elég az hozzá, hogy meglőtte.

Volt neki egy kopója is, egy csodálatos teremtes, becsületes nevén Valetka. Jermolaj sohasem adott neki enni. „Minek etessem a kutyát, — így okoskodott, — a kutya ugyis okos állat, maga is előkeríti éledelet.” És jöllehet, hogy Valetka a közönyös utast is meghatotta soványságával, de azért élt és pedig sokáig élt, sőt nyomorúságos állapot mellett egyszer sem veszett el és soha ki nem fejezte ohajtását, hogy szeretne gazdát cserélni. Egyszer fiatal korában, szerelmi viszonyok következtében, hogy s hogy nem, elvált volt vagy két napra; de e bolondágon csakhamar túltette magát. Valetka azon igen nevezetes sajátsággal bírt, hogy utolérhetlen közönnyel viseltetett minden iránt a világon... Ha nem kutyáról volna szó, a „szórakozottság” szót használnám. Ő rendszeren maga alá gyűrve csimbókos farkát, ült, haragudott, néha morgott és soha sem mosolygott. (Tudvalevő, hogy a kutyák bírnak nevetési képességgel és hogy nagyon is kedvesen nevetnek.) Igazán műveletlen volt, miért aztán egyetlen üres fejű s urasági udvarhoz tartozó egyén sem mulasztotta el az alkalmat, hogy külsejét boszontóan ki ne vesse; azonban mind eme gyönyölődsöket, sőt a verést is Valetka ritka hidegvérűséggel tűrté. Különösen a szakácsoknak igen nagy élvezetet szerzett, kik, midőn ő nem egy kutyával közös gyarlóságánál fogva benyújtotta ékes orrát az ingerlőn meleg s jó illatú konyha ajtaján, szitkokkal s lármával rohantak neki. Vadászaton kitűnt fáradhatatlan voltával, és szaglása is rendes volt; de ha történetesen sebzett nyulat üzött, azt legnagyobb élvezettel meg is ette, mindenesztől az utolsó csontig, természetesen valami árnyas helyen, zöld bokrok aljában, s becsületes tudó távollásában Jermolajtól, ki ilyenekre minden ismert és ismeretlen dialektuson káromkodott.

Jermolaj egyik szomszédom volt, és a régi szabású birtokosokhoz tartozott. A régi szabású birtokosok nem szeretik a szalonkát és házias életet folytatnak. Csak rendkívüli esetekben, mint: születés- és névnapon és választások alkalmával, látnak a régi szabású birtokosok szakácsai a hosszú orru madarak készítéséhez és tűzbe jöven, mi már az embernek szokása, s ekkor azt sem tudja, mit csinál, oly okos melékleteket gondolnak ki hozzá, hogy a vendégek nagyrészt kíváncsisággal és figyelemmel néznek a feltálat elédre, de evésre sehog sem tudják magukat eltökélni. Jermolajnak kötelessége volt hónapokonként két pár fajdot és foglyot beszozálatni az urasági konyhára, különben élhetett ott és azzal, a hol és a mi neki tetszett. Róla lemondtak, mint olyan emberről, a ki minden munkára alkalmatlan, — vagy mint nálunk Oriyában mondják, a ki „rest”. Magától értetik, hogy löpött és serétet nem kapott, hódolván ama törvénynek, melynek fogva ő kutyáját nem etette.

Jermolaj nagyon különös természetű ember volt: gondatlan, mint a madár, eléggé beszédes, szórakozott s látszólag ügyetlen; szörnyen szeretett inni, meg nem maradt egy helyen, járás közben csoszogott a bocskorával és dülöngött, — és így csoszogva és dülöngyözve huszonnégy óra alatt megtett 60 versztet (8.40 mérföld). A leg-

különbözőbb kalandjai voltak: mocsárok közt, falvakban, háztetőkön, hidak alatt éjszakázott, nem egyszer be volt csukva a padlón, pinczében és csűrben, elhagyta fegyverét, kutyáját, a legszükségesebb ruháját is, néha még jól el is verték, — s mindamellett egy kis idő mulva felruházva puskával s kutyával jött haza. Vig embernek sem lehetett őt nevezni, ámbar mindig tűrhető hangulatban volt; valóságos különös volt. Jermolaj szeretett trécelni az emberekkel, kivált pítizálás közben, de azt se sokáig: fölkerelkedik és kőgen.

— Hát te ördög hova mégy? Az éjszaka az udvaron.

— Csaplínóba.

— Minek mégy te Csaplínóba, mikor az tiz versztnyire van ide?

— Szofron parasztnál akarok éjszakázni.

— Hálj meg nálunk!

— Nem lehet, el kell mennem.

És elindult Jermolaj Valetkával sötét éjszakan, bokrokra s posványokor keresztül; Szofron paraszt pedig még az udvarba sem ereszté, s mi több, még nyakon is törli: minek háborgatja a becsületes embereket. De azért senki sem mérkőzhetett vele a mesterségben, hogy kell tavasszal zavaros vízben halat fogni, hogy kell kézzel kiszedni odújából a rákot, szaglász után fölkeresni a vadat, csalogatni a fürjeket, kifürkészni az ölyveket, és szépen szoló fülemilétet keríteni... Csak egyet nem tudott: kutyát dresszírozni; nem volt hozzá türelme.

Volt neki felesége is. Hetenként egyszer ment hozzá. Felesége piszkos, félő összedől házikóban lakott, ugy a hogy, azzal a mivel tengődött, és soha sem tudta este: jóllakik-e holnap; s különben is sanyaru volt sorsa. Jermolaj, ez a gondatlan, jó lelkű ember, kegyetlenül s gorombán bánt vele, mikor odahaza volt, fenyegető és durva arcot vágott — és szegény felesége azt sem tudta, hogyan kedveskedjek neki, nézésétől is reszketett, utolsó kopékjén is palinkát vett neki és gondosan betakarta őt saját koszucaival, * míg ő nagy urasan végig dült a kemenczen s remítő mélyen aludt. Többször volt módom, hogy észrevettem rajta a kegyetlenségnek önkénytelen jelentkezését: nem tetszett arcának kifejezése, mikor a lőtt madarat ette. Azonban Jermolaj egy napnál tovább soha sem maradt odahaza; más helységeken ismét „Jermolka” lett, a hogy őt száz versztnyi területen neveztek, s a hogy ő néha-napján magát nevezni szokta. A legutolsó földesuri cselel érezte, hogy ő több e csavargónál, — és lehet, hogy ez volt oka a vele való barátságos bánásmódnak; s a paraszotok kezdetben nagy élvezettel izték s kergették őt, mint a nyulat, de utóbb isten hírével eleresztették és a midőn már kiismerték egyszer a csodabogarat, nem bántották többé, sőt kényerlet is adott neki és szóba is álltak vele... Ezt az embert vittem én magammal a vadászatra, vele indultam én lesbe az Iszta folyó partján fekvő nagyobb nyírfaiba.

Sok orosz folyónál, ép ugy mint ez a Volgánál látható, az egyik part hegyes, a másik meg sík; így van ez az Isztánál is. Ennek a kis folyócskának a folyása szerfölött szeszélyes, kigyomdra csuszik, fel verszten keresztül sem foly egyenesen és némely helyen, magas domb tetejéről tiz versztnyi területen is látható töltéseivel, tavaival, malmaival, rakottya és sűrű gyümölcsfakkal övezett kertjeivel. Az Isztában tömördek hal van, főleg czigányhal; a paraszotok meleg napokon szabad kézzel fogdossák a cserjék között. Az apró szalonkák sipitva ropkódnak a sziklás partok mentében, melyeket számtalan hús és szőke forrás borít; a vadkacsák kiusznak a tavak közepére és figyelmesen kémlelőznek; a golyák egy lábón állnak az árnyékokban, bokrok mögött s repedések között... Vagy két órát álltunk lesben, megöltünk két pár erdei szalonkát és a nap feljötte előtt újra meg akarván próbálni a szerencsét (hajnal előtt is lehet lesbe menni), elhatároztuk, hogy meghálunk a legközelebbi malomban. Kiértünk az erdőből s leereszkedtünk a dombon. A folyó sötéték habjait üzte előre; a levegő, megnehezítve az éjjeli párák által, sűrűbb lón. Kopogtunk a kapun. Az udvaron ugatni kezdtek a kutyák. „Ki az?” hangzott egy erős, álmos hang.

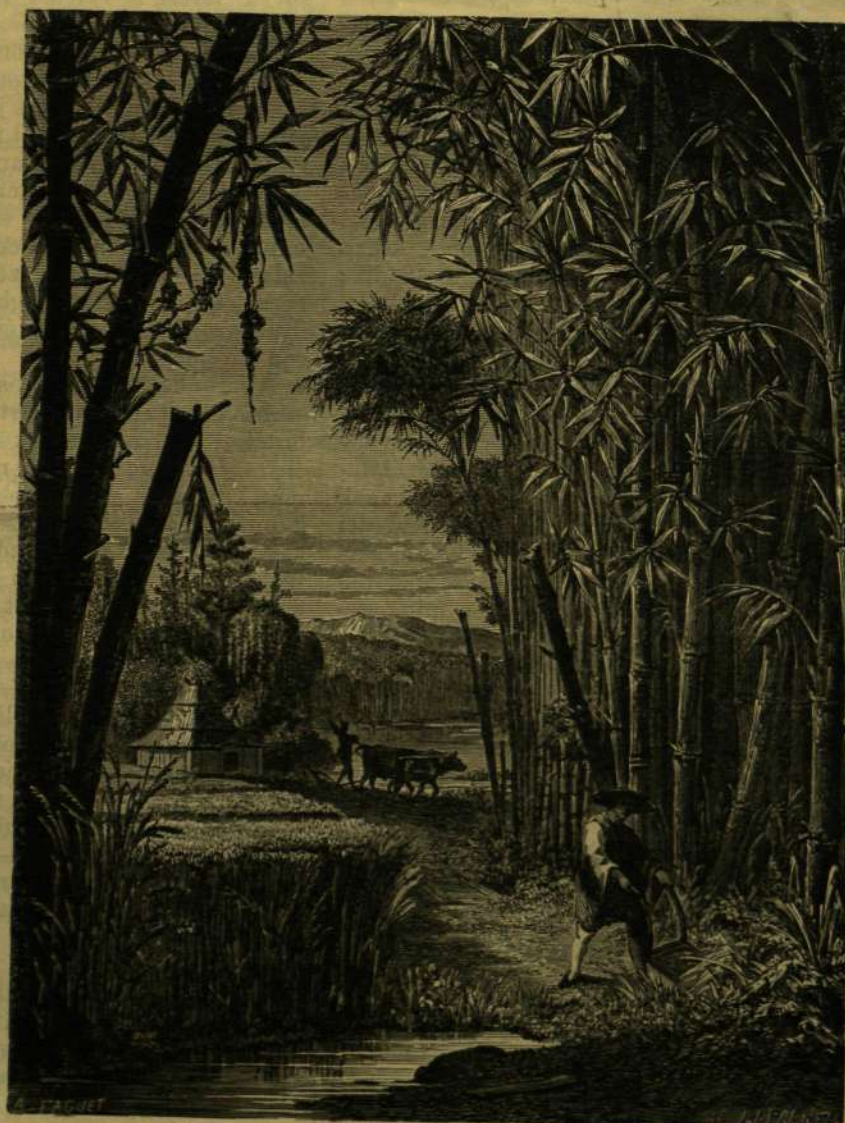
* Koszuch, báránybőről készült felső ruha.

ERZSÉBET FŐHERCEGNŐ KERESZTELESE LAXENBURGBAN.

PÁLMAFASOR EGY KUBAI LAKÓHÁZ ELŐTT.

BAMBUSZ.

— Vadászok. Bocssás be éjszakára! (Semmi válasz.) — Megfizetünk!

«Elmegyek s megmondom a gazdának... Csiba átkozott! hogy nem jön ráatok a dögvész!»

Hallottuk, hogy a szolga bement a házba; csakhamar viszsza jött a kapuhoz.

«Nem» mondá «a gazda nem engedi, hogy beocsásam.»

— Miért nem engedi?

«Fél, maguk vadászok: maguktól nem sok jó telik, még felgyujtanak a malmot; aztán maguknak milyen fegyverük van?»

— Ez már szemtelenség!

«A malmunk úgy is leégett a múlt évben: meghaltak nálunk a halkereskedők, s hogy, hogy nem, felgyujtották.»

— Hát földi, nem éjszakázhatnánk az udvaron?

«Nem tudom...» S elment czamogó lépésekkel.

Jermoláj mindenféle rosszat kívánt neki. «Menjünk a faluba», szölt végre felsóhajva. De hát a falu legalább is két versztyire feküdt... «Éjszakázunk itt» mondám «kinn az udvaron; az éj meleg; pénzért csak küld szalmát a molnár. Jermoláj ellenvetés nélkül beleegyezett. Ujra hozzá fogtunk a dörömbözéshez. «Mi kell?» hangzott újra a szolga hangja: «megmondtam, hogy nem lehet.» Megmagyaráztuk neki, hogy mit akarunk. Elment tanácskozni a gazdához, kivel aztán együtt jött ki. Nyikorgott a kapu. Előttünk a molnár, egy magas természetű, hizott arcú, bika nyaku, gömbölyű, potrohos hasu ember. Elfo-

JÁVAI PALANKIN.

A Waterloo-tér, Witt szobrával

A siami király által ajándékozott bronz-elefánt

BATAVIÁBAN, JÁVA SZIGET FŐVÁROSÁBAN.

gadta ajánlatunkat. Vagy száz lépésnyire a malomtól feküdt egy minden oldalról nyílt eresz. Ide hoztak nekünk szénát és szalmát; a szolga a folyó mellett, a fűvön, felállította a számovárt s lába sarkára ülve, elkezdte éleszeni a tüzet... A fellobogó tűz élesen megvilágította fiatal arcát. A molnár elment, hogy fölkeresse a feleségét és végre azt az ajánlatot tette nekem, hogy háljak a szobában; azonban én többre becsültem, ha a szabad levegőn maradok. A molnártejet, tojást, burgonyát s kenyeret hozott nekünk.

A számovárban a víz mihamar forrni kezdett s mi hozzá fogtunk a teaiváshoz. A folyóból fölfelé emelkedtek a párák; szél nem volt; köröskörül lármáztak a harizsok; a malom kerekai táján gyöngye hangok keletkeztek: a lapátokról hullottak a cseppek, s a sövényen keresztül folydogált a víz. Kis tüzet raktunk. Mig Jermoláj burgonyát sütött a hamuban, én elszenderedtem.

(Vége köv.)

A LAXENBURGI KERESZTELO.

Huszonegy ágyulós adá tudtúl Ausztria és Magyarország népeinek, hogy a trónörökös pár első gyermeke, egy egészséges kis leány, szeptember hó 2-án, kevéssel reggeli 7 óra után megszületett. Az uralkodó ház ez örömdetes családi eseményének, melynek örömeiben őszinte szívvel osztoznak népei, Laxenburg volt a színhelye, a Habsburgok e kedvencz kőjlaka, hol a

BUBU-BUDOR TEMPOM JÁVA SZIGETÉN.

házas életre kelt ifjú fejedelmi sarjak töltik mézes heteiket s hol Rudolf trónörökös is először pillant meg a napvilágot.

Az uralkodó családnál divó szokás szerint az újszülött megkereszteltetése már harmadnapra kitűztetett. A keresztelés tehát szeptember 5-én történt, a kastélynak külön e célra berendezett termében. A kis főhercegnőt a belső termekből gazdagon díszített gyaloghintón, fényes kísérettel szállították a keresztelő terembe. A Mária Terézia idejéből származó s Rudolf keresztelésénél is szerepelt gyaloghintóban, mely kívül-belül vörös bársonnyal volt bevonva, aranyhímzéssel és paszomántokkal dúsan ékesítve s három felől tükörfalakkal befoglalva, gróf Nostitz Sita főudvarmesternő tartá őleiben a fejedelmi csecsemőt.

E közben a keresztelő terem melletti társalgóban összegyűlekedtek az uralkodó család csaknem összes tagjai, köztük a császár és apostoli király, és felséges neje, ki ez alkalommal nemcsak mint nagynya, de mint keresztanya is volt jelen, a legelőkelőbb osztrák és magyar főnemsi nemzetségek képviselői, több osztrák és magyar miniszter, tábornokok, stb.

A keresztelő terem vörös selyemdamasztal volt kárpitozva s kristálycsillárokkal égő gyertyakkal világítva. A hátsó fal közepén állt a vörös gobelin-mennyezettel borított keresztelő oltár, azon ezüst feszület és hat ezüst gyertyatartó. Az oltárral szemben aranybrokáttal bevont három karos szék volt elhelyezve, előttük imaszámolylyal. Ezek mögött kettős sorban voltak az imaszámolyok s kissé hátrább több sor szék.

Az oltártól jobbra állt a vörös damasztal és csipkeszövettel borított kis keresztelő asztal a medencével, balra szintén egy hasonló asztal s ettől oldalt ismét egy imaszámoly négy tabourettel, melyeken négy érsek foglalt helyet.

Midőn a menet, melyben a császári és királyi pár, Mária Henriette belga királyné, Rudolf trónörökös és Valéria főhercegnő is részt vettek, az előterembe érkezett, a gyaloghintó ajtaját feltárták s a csecsemőt az uralkodó első főudvarmestere, Hohenlohe herceg vette át, ki aztán a következő szertartás alatt tartá. Hohenlohe herceg, karján a csecsemővel s követve az egész kísérettől, belépett a keresztelő terembe s az oltár felé tartott, mely előtt már akkor ott állt Bécs bibornok-érseke, Ganglbauer a nagy segédleltel.

A keresztelő a szokásos rituális szertartások közt ment végbe; a keresztelő viaszgyertyát a jelenlévő legfiatalabb, Ferdinánd, főherceg tartá a kezében. Ugy ez, mint a nagy votivgyertya, a viaszipar egyik legszebb remeke, bársony fogantyúval, piros és aranyozott viaszból, arany gobokkal, czimerekkel és alakokkal, német renaissance-izlésben készült.

Érdekes föllelteni, hogy a keresztvizezt maga Rudolf trónörökös hozta a Jordán-folyóból, mikor a szentföldön járt. A keresztelő medencze is értékes régi emlékdarabja az uralkodó családnak, melyet ez alkalommal a császári kincstárból hoztak elő. A gyermekborító lepel is antik műdarab s nagy becsű.

A keresztelő szertartás befejeztével rövid ima következett, mire az anyaszentegyház köteleke most már fölvert kis főhercegnő visszavitetett a belső termekbe, kísérettel ugyan, de a melyben az uralkodó ház tagjai nem vettek részt. Azok bevárták a Te Deumot, mire az uralkodópár átvette a szerencsekívánatokat s egy óráig cerclert tartott.

BATAVIA, JÁVA SZIGET FŐVÁROSA.

Keletázsia népes országaiban a nagy városok nem tartoznak a ritkaságok közé. Nem oly régen volt még, midőn a világ legnépesebb városát is itt keresték, a mennyei börtölalom fővárosában, Pekingben. E nagy városok közt kiváló helyet foglalt el egykor a keletázsiai hollandi birtokok főhelye, Batavia is, Jáva szigetén. Népesége ma már jelentékenyen csekélyebb, 1832-ben 118,330 lakosa volt, 1878 végén csak 97,585, míg ugyanakkor a sziget egy másik városában, Surabadjában 118,824 lelket számoltak. Kereskedelmi fontossága is hanyatlott, mióta Malaka déli csúcsán Singapore, egy a jelen században alapított város, csaknem amerikai gyorsasággal gyarapodik. Mindamellett Batavia, mint az indiai nagy szigetrendszer szellemi központja, hosz-

szu időn át nevezetes hely lesz még s e pillanatban, midőn az óriási krakatoai földrengés és vulkánikus kitörés, melynek romboló hatását — habár aránylag csekély mértékben — magában Bataviában is érezni lehetett, Jáva szigetének oly szomorú napi nevezetességet szerzett, e pillanatban különös érdeklődéssel tekinthetünk e sziget fővárosára s nem fölösleges egy pár képet bemutatnunk e helyről, melyet irodalmunkban különben is oly ritkán ismer-tettek.

Gőzhajóval érkezve meg (mint rendszeren történni szokott) e tengerparti városba, az első látvány rendszeren a családás érzetét kelti. A ki-kötőből, egy pár erődítésen kívül, alig látunk mást, mint bokrokat s fákat s később partra szállva a Jakatra vagy Tjiliwong mindkét partján alig emelkedik ki egy pár jelentékenyebb épület a kunyhósorok között. A régi váron kívül legnevezetesebbek még az 1652-ben épített városház, egy jelentékeny árvaház s több keresztény templom, melyek között a legnagyobbat 1760-ban 800,000 forint költséggel építették. Batavia mégis a legszebb s legérdekesebb város e szigettengeren. A családás onnan ered, hogy a város, melyet legelőször megpillantunk, tulajdonképp csak a régi főváros, melyet a folyó gyakori kiáradása által képződött mocsárok s általában kedvezőtlen egészségi viszonyok miatt az európaiak s a vagyonosabb benszülöttek is lassanként elhagytak s a sziget benseje felé magasabban fekvő helyre települtek le. Már a mult században megkezdődött az új város alakulása, bár magának Bataviának alapítása a régi Jakarta főváros helyett, csak 1619-ben történt, s az új alakulást már akkor a kikötő egészségtelen viszonyai idézték elő. 1730—1752-ig, mint mondják, e városban egy millió ember halt meg. Az új város főképp 1816 óta emelkedik, mikor az ismételt földrengések által megriáztatott európaiak tömegesen hagyták el a tengerparti régi várost. Azóta itt paloták s templomok fényes sora épült egészen európai, vagy jobban szólva, hollandi modorban. 100—200 láb széles utcák, közepén csatornákkal, mint Rotterdamban, nem tartoznak a ritkaságok közé. Az új város számos falvat ölelt magába, s azok hollandi nevek alatt valóságos külvárosokká alakultak.

Az új város legjelentékenyebb részei *Koningsplein* (Királytér) nevű városrészben vannak. Nevezetes e helyen a 390 láb hosszú s 250 láb széles katonai gyakorló hely, melyet Batavia vagyonosabb polgárainak csinos s némelykor valóban érdekes lakásai vesznek körül. E városrészben van az a *bronx elefant* is, melyet a számai király pár évvel ezelőtt itt jártakor ajándékozott s melyet rajzban is bemutatunk. A másik előkelő, de már kevésbé kellemes városrész: *Rijswijk* (Rizsváros), hol a keletindiai államtanács nagy épülete, a főkormányzó téli lakása (nyáron rendszeren Buitenzorg nevű kis városban tartózkodik, hol Batavia más gazdagabb polgárainak is sok villája van) s több nevezetesség között a hollandiai történetben jelentékeny szerepet játszott *Witt szobra* látható. Előkelő városrész még *Weltevreden* (Mégelégedett), hol különösen a 600 betegre számított s igen jól felszerelt katonai s polgári kórház s a tüzésreig iskola vonják magukra a figyelmet. *Molenvliet* (Malom folyó) és *Noordwijk* (Északi város) nevű külvárosok már kevésbé érdekesek; bár azokban is sok középület van, melyek közt a „Harmonia” nyilvános előadási s mulató terem, a szegények háza, szabaközműves páholy, stb. érdemeinek említést. Múzeum, színház, gazdag kirakatok az új város minden részében, itt-ott egy-egy nagy tér, kellemes változatosságot idéznek elő. E gazdaság dacára az új város, mint kisebb hollandi jellegéhez is jól illik, meglehetősen csendes, csendesebb, mint az ó- város is, hova a tözsde s a raktárak még a mintegy háromnegyed órányira fekvő új városból is bevonják a kereskedőket, legalább a kora reggeli órákban, mert a kora reggel a tropikus éghajlat alatt a kereskedelemnek szánt idő.

De nem is annyira az épületek teszik Batavia főnevezetességét, mint inkább tarka-barka népe s ama gyönyörű tropikus vidék, mely buja tenyészetével Jáva szigetét a világ legszebb része közé emeli. A mi magát a lakosságot illeti, a legújabb hivatalos adatok szerint a 97,585 lakosból van itt 4427 európai, 23,466 kínai, 781 arab, 109 más külföldi s 68,822 benszülött. A benszülöttek malajaiak s jávaiak, kik rokonságuk dacára igen lényegesen különböznek egymástól. Az európaiak között van mindenféle,

legtöbb a portugál s csak azután jönnek a hollandok, a sziget urai. Mint a gyarmatokban általában, a benszülöttek itt is a szegény osztály tagjai. Ők végzik a házi szolgálatot, a napszámosi teendőket, a képünkön látható gyalogszék hordozói is jávaiak s boldog közülük az, ki már mint kiskereskedő tengetheti életét. Valóságos zsarnokaik nem az európaiak, hanem a Bataviában nagy szerepet játszó kínaiak. E faj, melynek élelmességét, mértékletességét Kelet-Ázsia szigetein az európai zsidókkal szokták összehasonlítani, kiállja a forróságot s a dögleletes levegőt egyaránt, örökké mozog, üzérkedik s különösen a csendes vérmérsékletű s szolgálatra kész jávait mindenre felhasználja. Ha meggazdagodik, kényelemben él; aranyozott faoszlópokkal ellátott házai a legelőkelőbb városrészekben emelkednek.

A tarka népfajjal együtt nagy a változatosság a hitfelekezetekben is. Keletázsiaiban sehol sincs anny: kálvinista, mint itt, de a mellett vannak más keresztények, továbbá Mahomed, Buddha, Brahma, Confucius hívei, egy szóval oly nagy változatosság, a minőt csak kívánni lehet. Az előkelőbb utcákon e különbség kevés nyomot hagy, itt minden ház európai jellegű, de a tropikus éghajlathoz képest, s mivel a gyakori földrengések miatt a köépület kevés, inkább villaszerű; kinn azonban, a jávai bambusz nádokból készült viskójától a százezrekkel rendelkező kávéültetvényes palotájáig, minden árnyalat feltalálható, egységet csak az képez, hogy minden ház mellett megvannak a pálmafák s más déli növények s ezek a várost szép kertté változtatják. Valóban, ha nem volna oly egészségtelen levegője, Batavia volna egyike azoknak a helyeknek, hol az ember nyugodtan élhetne.

JOLÁN.

ANGOL REGÉNY.

Irta BLACK WILLIAM.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Bizalmas közlések.

A délutáni ég csodálatos felhőalakulásokkal volt kárpitozva, melyeket a nyugatra hajló nap aranyrojtokkal s bíborral szegélyezett. Bámúlatoan szép látvány volt.

— Ne mennék le a tópartra, kissé beszélgetni, — kérde Shortland képviselő Melville Jakabtól.

— Szívesen, — felelt ez, — de adjunk hirt Jolán kisasszonynak, hadd lássa ő is ezt a szép eget.

— Világért se! épen róla akarok beszélni. — Róla? — kérde Melville, nagy szemeket meresztve.

— Vagyis inkább az apjáról. Winterbourne régi jó barátom s azért nem aknrom őt épen nagy számárnak nevezni, ámbár oly habozó, tétovázó eljárást követ, ugy hányja-veti: mit mondjon, mit ne mondjon — hogy végre nála erősebb fejű embert is bírva vinne. Az én jel-szavam: ki vele! S akaszszanak fel, ha ezt nem követem, akár akarja ő, akár nem!

Melville meglepetve nézett rá, önkénytelenül kérdő tekintettel, de nem szólt.

— Most, — folytatá amaz, — ezen töprenkedik: közöljön-e bizonyos dolgot önnel, mint a fiatal Leslie barátjával? No, hát én kezembem veszem a dolgot s elmondom önnek az egészet, ámbár igazán siralmas egy história.

— Gondolja, hogy helyesen cselekszik? Ha valami kellemetlen dolog, nem helyesebb-e, ha minél kevesebben tudják s esakis azok, a kiknek mulhatatlanul szükség tudniok? Én nem szeretném eloszlata látni illuzióimat. Winterbourneék, apa és leánya, oly kedvesek voltak irántam, hogy nem szívesen hallanék valami kellemetlent rólok.

— De hiszen nem akarok én kellemetlent mondani egyikükről sem, kivéve, hogy Winterbourne nagy számár! No de, azt tudja talán ön is, hogy Leslie és Jolán jegyesek?

— Hallottam róla valamit.

— Hát Leslie nem mondta önnek?

— Mondta, de nem sokat beszélünk róla.

Leslie derek fiú, de mi ketten egészen különböző szempontokból nézzük a dolgokat.

— Épen az a kérdés, minő szempontból tekintü Leslie a dolgokat; attól függ, meg kell-e

JOLÁN. — MELVILLE EGY NAGY KÖHÖZ TÁMASZKODVA HALLGATTA AZ ELBESZÉLÉST.

neki mondani valamit, vagy nem. Hallja csak. Winterbourne Jolán, egész kicsi korától kezdve, abban a hitben nevedett, hogy anyja meghalt. Pedig dehogyan halt, fájdalom, nagyon is él. Kérdés, kell-e közölni e körülményt Leslievel. Van-e annyi esze, hogy zajt ne üssön e dologból? s mindenképp, hogy a dolgot Jolán előtt is titokban tartsa, a ki azon nagyon megütköznék s eliszonyodnék. Ért ön engem, ugy hiszem, elég világosan beszéltem.

— Bizonyára, — felelt Melville, nagyra meresztett szemekkel. — Leggyorsabb dolog volna, az igazat mindenekelőtt a leánynyal tudatni.

— Isten mentsen! Winterbourne később volna a maga torkát elmeszeni. Nem látja, hogy őzri, kiméli, feltá a lányát mindentől! Egy túszurás a Jolán újjába: késszurás az apja szívébe. Aztán késő is márt. Jegyezze meg, hogy nem Winterbourne akarta, hogy lánya előtt halottnak mondják az anyját; nem, a nővére tette, a ki a gyermekét elvitte magával Franciaországba, csak hogy az anyjától eltávolítsák. Mert —

— Azt hiszem, — szölt közbe Melville, — nem szükség tudnom az okot, a mért Jolánt e családjába kellett ejteni?

— Oh, elmondom önnek az egészet, ámbár igazán siralmas história. Mert soha kedvesebb nőt, mint az volt, mikor Winterbourne nőül vette. Fiatalabb volt a férjénél, ámbár nem sokkal; hanem Winterbourne sokkal idősebb mutat mint a menyey; ezek az évek kegyetlenül megviselték. Először olyan neuralgián (földalati fejfájáson) kezdődött; szegény asszony borzasztóan szenvedett. Valami ostoba azt javasolta neki, igyék erős port-bort. Ez eleinte csillapította is fájdalmait, ugy hogy valahányszor rájötték, mindig az erős borhoz folyamodott, míg végre annyira megszokta, hogy igen sokat ivott belőle. Szegény nő, maga is érezte a rossz következtetést, melybe ez esztelen gyögmód sodorta; férjéhez ment, ki addig mit sem sejtett a dologról; mindent bevallott neki s kérte, legyen segítségére, hogy szakithasson életmódjával; kétségkívül komoly elhatározása volt, de már késő. Szegény asszony borzasztó szenvedéseket állott ki, míg végre valaki, nem a férje, mert az nem is tudott a dologról, azt tanácsolta: folyamodjék azon titkos gyógyszerek egyikéhez, melyeket nyegle orvosok a lapokban hirdetnek, s opium vagy morium-tartalmuak többnyire. Eleinte nem is volt ártalmas, mert kis adagokban kezdte. Mikor aztán ezt is megszokta, mind nagyobb-nagyobb adagokat kellett vennie, s állapota százszor rosszabb lett mint a borivással volt előbb; mert az opium sokkal inkább elveszi az ember lelki erejét s szétrebolja idegzetét, mint akár a bor, akár a pálinka. A vége, a szerencsétlen nőre nézve, határozott opium-izsakosság lőn, a mi minden más izsakosságnál borzasztóbb. Winterbourne soha nem jött rá. De egyszer ebédnél ütött ki,

borzasztó házi jelenetben. A kis leányt azonnal eltávolították nagynénjéhez, a ki Franciaországba vitte. Winterbourne magánál tartotta nejét s mindent elkövetett kigyógyítására. Embertőlötti erőfeszítéssel és türelemmel — de mind hiába; késő volt; az idegrendszer meg volt támadva, az erkölcsi akaraterő tönkre téve: s a szerencsétlen asszony ezer módot talált férje örködését kijátszani. Akadtak, a kik segítségére voltak. Távoli rokonai, valami Rombors-ék, a kik kizsákmányolták a nő szánalmas gyöngeségét s végre magukhoz vették őt és folyvást fölhasználták, hogy botrányok árán is pénzt csikarjanak ki a szerencsétlen Winterbourne-tól, a ki, csakhogy szerencsétlenségét a világtól, főképp pedig leányától elrejthesse, minden áldozatra kész. A szegény asszonynak pedig gondolatában sincs, hogy a maga számára csikarjon pénzt; neki elég van, mert férje bőven ellátja minden szükségessel. Winterbourne-ra nézve nem is pénzkerés az egész, ő csak a botránytól s attól fél, hogy Jolán megtalálja tudni s gyöngéd szívét összezúzná anyja szerencsétlensége és szegénye.

Melville, egy nagy köhöz támaszkodva, csendesen hallgatta ez elbeszélést. Felelete nagyon meglepő volt. Egy megjegyzésre szorítkozott, az is ugy volt mondva, mintha csak önmagához akarná intézni, mintegy hangosan gondolkozva:

— Istenem, senkinek sem jut eszébe, hogy mit kellene tenni.

— S mit tenne ön?

— Én? — kérde, és Shortland észre sem vette, hogy finom, értelmes arca mint elhalványult, míg ezt mondá. — Én egyenesen a leányhoz mennék s azt mondanám neki: anyád ilyen állapotban van, eredj, gyógyítsd meg!

— Engedje megjegyzem, Melville ur, Winterbourne barátom képes volna valamennyi újját egyenként elvagdálni inkább, mintsem ezt tegye. Aztán mi haszna is volna? Megpróbáltok már mindent, hogy meggyógyítsák a szerencsétlent. Mondtam, embertőlötti erőfeszítéseket tetek; mindig leánya viszonlatlathatásával bíztatták, ha felhagy az opiummal. Hiába! az anyai szeretet sem tudott győzni a rettenetes megszokáson. Mit akar hát, hogy Jolán tegyen vele? Azonban ideje visszatérnünk a házba. Csak arra kérem, gondolkozzék azokról, a miket mondtam s főleg arról, kell-e mindezt Leslievel közölni. Ha esze van: azt mondja reá, mi közöm hozzá, én Jolánt akarom nőül, nem az anyját. De ki tudja, nem fogja-e fel a dolgot — mint ön mondá — más szempontból?

— Épen azért: a lehetőség, hogy valami ellenvetést tehessen, talán arra int, hogy vele a dolgok állását közölni kellene.

— Gondolja, hogy oly ostoba lesz?

— Épen nem, sőt igen értelmes fiatal ember; meg lehet ön győződve, hogy igen higgadtan fogná a dolgot felfogni.

— Akkor jobb volna kikerülni minden magyarázatot, Winterbourne arrasoha sem tudná elszánni magát, hogy ily közlést tegyen. Bájja, hogy meg nem tette akkor, mikor Leslie a hajón először nyilatkozott előtte. Akkor elmulasztotta s most igazán sokkal bajosabb megtenni. Azért, ha ön abban a hitben van s ezt Winterbourne-nak megmondaná, hogy Leslie a dolgot nem fogja igen nagyra venni: akkor el lehetne hallgatni az egészet.

— Ezzel igen nagy felelősséget vennék magamra. Föltétve, hogy Leslienek mit se szólnak, akkor én oly titok birtokában lennék, mely őt illeti s melyről ő mit sem tud.

— Az igaz. Ámbár valószínű, hogy sem ő, sem Jolán soha meg se tudná. Az a szerencsétlen nem élhet már soká. Idegrendszer, egész szervezete össze van törve. De mégis, ki tudja? S ez az, a mitől Winterbourne fél: míg ők itt vannak, vagy talán ha Jolánmár Leslie neje, akkor történhetik Londonban egy botrány, a mi az újságba jő s a családi nevet megruhcsolják a világ minden hírlapjában.

— A dolog komoly megfontolást érdemel, — mondá Melville. — Engedjen időt, míg magamban meggondolhatom.

— Természetesen, — fejezte be Shortland, mialatt már a házhoz közeledtek, a hol Jolán a tornácra várta s előbök kiáltott:

— Rossz emberek, hol maradnak oly soká? a pisztráng — az ön kétfóntosa, Melville ur — egészen szétfő! Siessenek.

(Folyt. köv.)

HORVÁT NÉPALAKOK.

A horvát nemesség és polgárság nagy része rég lerázta már magáról azt, a mi nemzeti jelleg volt rajta, nyugat-európai szokásokat vett föl s mindinkább összeolvad a civilizáció általános áramlataival. A ki az igazi horvát életet akarja tanulmányozni, annak a föld népére kell irányoznia figyelmét, ki a rögkhöz kötve kevésbé jó érintkezésbe a haladó koral s bizonyos rágaszkodással csúg a hagyományon.

Régi szokás, a horvátok és szerbek megkülönböztetésére szolgáló főismérvül a vallást venni fel, s ehhez képest minden katolikus detszlávot horvátnak s minden görög hitűt szerbnek tartani. E vélemény azonban nagyon is gyöngye alapon áll, s ha már fajeredet szerint akarjuk vizsgálat tárgyává tenni azt a vegyes népséget, mely Horvát- és Tótország, a dalmát partvidékek és a horvátul legistábbban beszélő Bosznia-Hercegovina fajrokon lakosságát teszi, ugy erre egyedül biztos támpont a különböző vidékeken divó szójárások egybeazonlítása lehet.

Ehhez képest három különböző szójárást lehet fölvenni, a „mi”? kérdőszócskának három különböző alakja szerint, melyet hol „kaj”, hol „csa”, hol meg „sto” szócskával fejeznek ki. Külföldi nyelvészek ebben is fajszerintli különböztetést látnak, s mig a „kaj”-jal beszélőket a tótkhoz, a „sto”-val kérdezőket a szerbekhez számítják, csak a „csa” kérdőszóval életkétsimrik el tulajdonképeni horvátnaknak. A miből aztán tendenciózus szláv nyelvészek, mint a cseh Dobrowsky, épen megfordítva azt a tételet vonták ki, hogy tehát a tótkok is eredetileg horvátnaknak tekinthetők.

Bármint álljon is a dolog, annyi tény, hogy a *kajkavac* („kaj”-jal kérdező), *csakavac* és *stokavac* („csa”-val és „sto”-val beszélő) népfajok közt lényeges eltérések mutathatók ki, nemcsak nyelvi tekintetben, de szokásban, hagyományokban és pszichológiai hajlamokban is. A *kajkavac* horvátnaknak főszéke Zagráb-, Kőrös- és Varasdmegek s főként a regényes fekvésű Zagorje, mely a legutóbbi zendülések által oly szomorú hírnévre tett szert. *Zagorje* vidéke a zágábi hegységek nyugati lábában elterülő völgyűst, mely termékeny völgyei, buja zöld erdői, szép hegyvidékei s egyáltalában megkapó természeti szépségei következtében a „horvát Svájcz” nevet vívta ki magának.

A *zagorjei kajkavac*, melyből képeink mutatnak be egy pár szemcsédett példányt, sok tekintetben elüt a többi horvátoktól. Voltakép közeledést jelez a tótáság felé, a mi már abból is kitűnik, hogy míg a többi horvát sokat ad jól ápolot, hatalmas, lecsüngő bajszára, s a partvidéki horvát kivételével még pofaszakállt se

visel, addig ő simára borotválkozik s viseletében is leginkább megmarad az ősi fehér posztó-vagy gyolcs-nadrág mellett, melyhez hidegebb időjárásnál vörösen kisujtásos barna ködmönt (surka) ránt magára. Fejét széles karimájú kalap, vagy bőrsípka fedi, lábán pedig az elmaradhatlan saru (opanke) díszleg. Kiválóan politizáló hajlamú nép s nemcsak a mai zavarásokban vesz kiváló részt, de a negyvenes évek illyr mozgalmaiban is vezérszerepet vitt. Különben inkább kis, mint nagy természetűek mondható s napsütötte arcához túlnyomó részben szőke haj járul, melyet a férfiak rövidre nyírva, a nők pedig kettős fonatban viselnek. Női általában szépek és szintén szőkék, szépségüket azonban korán veszítik, a megfeszített munka és a hanyag ápolás következtében.

Csöndesebb vérműködű és józanabb nép a

kor csendes mulatozással hallgatja a két hurok hegedű (gusle) felhangzó melodijait, hallgatja a nemzeti regéket a népmonda ünnepeit hőseiről, Marko királyról, vagy kralj Matijásról, és maga is belevegyül édes-bús énekével, melyhez az aszszonyok csengő szopránhangja adja a vezérszólamot.

Ugy a híres meleg fürdőjéről nevezetes *Stubicza*, mint az újabb zavargásokról ismert *Mária-Bisztricza* képeinken látható népalakjai a harmadik, a *stokavac* törzshez tartoznak. Ez a törzs uralja túlnyomólag Horvát- és Tótországot, de Dalmáciát és Bosznia-Hercegovinát is. Nagy elterjedésénél fogva viszonyai és jellege is változó; néhol kistermetűek, másutt erőteljesek és sudarak. A Zagorje vidékiektől főleg hollófeke s nem ritkán göndör haja által különbözik. Szorgalom tekintetében sehogy sem

fedi s barna vagy fehér posztó szűrjök vagy surkájok sem különbözik semmiben a férfiakétól. A zagorjei és stubiczai parasztok azonban, mint képünk mutatja, szeretnek még egy-egy háromszögletűre hajtott színes kendőt is aggatni a fehér kötény fölé. Nehol a törököktől eltanulták azt is, hogy fehér kendőjükbe úgy beburkolják arcaikat, hogy csak orruk és szemök látszik ki. Török hagyomány némely vidékeken a férfiaknál a vörös szipka is.

A leírt népviseletek minden darabja házi iparkészítmény; a horvátok magok látják el magukat minden ruhadarabban, kivéve ott, ahol, mint a krajnai és magyar határokon, már a polgáriasabb kék nadrág és kabát váltja fel az eredeti fehér horvát viseletet. Házi szükségseik előszerzéséhez az egész háztartás hozzájárul, mely horvát szokás szerint nemcsak az egy

Zagorjei legény.

Zagorjei pár.

Zagorjei asszony.

Stubiczai asszony.

Zagorjei leány.

Mária-bisztriczai legény.

HORVÁT NÉPALAKOK. — STANDLIVÁN ZÁGRÁBI FÉNYKÉPEI UTÁN.

partvidéki *csakavac*, a mi már földjének természetéből is következik. Horvátországnak legtermékesebb részét lakja, s emberlelti farságába kerül a köves talajból legalább annyi termést csikarni ki, a mennyi élete fentartására nélkülözhetetlen. Ily viszonyok között kénytelen tengerre kalandozni, vagy kora tavasszal elhagyni családját, hogy mint utcsináló, kőfaragó vagy kőműves távol vidékeken szedhessen össze néhány garast, melyeket ősszel övének haza visz. Asztalára alig kerül egyéb polentánál, szárított fűgénél, olajbogyónál s néhány halnál. Mindamellett erőteljes és megelégedett. Ez a nép az, mely még ma is ragaszkodással csüng apai szláv-ajku istentisztelein, míg a többi katolikus horvátoknál legfőképpen az evangélium olvastatik fel szláv nyelven. Idővel időse elzárándokol bucsura a tersati híres bucsujáróhelyre, a hasonnevű várrom közelében s ilyen-

álhatja ki a versenyt a partvidéki csakaváccsal; hanyagabb, és termékeny földjét rosszul műveli. Viselete is vidékek szerint változó, néhol a török érintkezés következtében egészen törökös, másutt a hagyományos nemzeti viselethez közeledik. Nála sem hiányozhatik azonban a nagy bőrtáska, a «torba», melyet minden horvát paraszt nyakába szokott vetni, ha hazulról távozik, szíjjakkal erősítve vállára.

A férfiak viseleténél is egyszerűbb még a nők viselete, melynek főalkatrészét a bő ráncczokba szedett hosszú ing teszi, a kebel táján pirossal kiszegve. Akár övvel szorítsák ezt le, akár pedig színes kötényt kössenek elébe, nem igen tesz különbséget. De különösen szeretik nyakukban a több soros hamis gyöngyöt s a fejre vetett kendőt, melyet még a szobában sem tesznek le. Piros vagy fehér harisnyákba bujtattott lábaikat szintén a szokásos horvát opanke

szülőktől származó gyerekekből, de az összes férfisarjak egyesült háznépéből áll. Itt fonnak, szőnek, varrnak ők közösen, nők és gyermekek, míg a férfiak a külső dolgokat végzik, s ez az együttlét bizonyos benső családiaság kinyomatát kölcsönzi életmódjuknak. Különösen télen, ha a mezei munkák szünetelnek s a zord idő elől a fűtött szobákba menekül mindenki, egy egész «posielo» (társaság) üli körül a nagy kemencét s felváltva dalolnak és mesélnek. Ha néha bebetéved egy-egy öreg koldus, annak is helyet szorítanak magok közt, mert a szíves vendéglátást az erények közé sorozzák, s azt tartja a horvát közmondás, hogy: «a ki vendéget nem vendégeli meg, annak tüzhelyén nem sokáig fog a tűz égni».

CHAMBORD GRÓF TEMETKEZÉSI HELYE.

A modern «Földetlen János», az örökös trónkövetelő Chambord gróf, kit merev, kifogástalan monarchikus gondolkodásmódja, apró emberi gyöngései dacára, rokonszenves alakká s hosszú, keservekben gazdag haldoklása részvétre méltóvá tett, megtalálta végre örök nyugó helyét. Egy kis osztrák városban temették el, messze távol attól a földtől, melyet magának vallott. A görcei franciskánusok kisedő sírboltjába helyezték el már előtte X. Károly királyt, d'Angoulême herceget s nejét, végül a párizsi hercegnőt, kik mindannyian ama család tagjai voltak, melyet ő a legelsőbbnek tartott.

Frohsdorfból a «király» koporsójánál, látószólag tisztán etiquette-kérdések miatt kitört családi viszálykodás közben ment el a halotti kíséret a kis-wolkersdorfi vasúti állomásra. A kíséret fényes, fejedelmi volt, még az osztrák-magyar monarchia hatalmas uralkodója is kép-

A pusztulás hírében azonban kételkedhetünk. A nevezetes templom Dzsugjakarta városától nem messze, a hosszan elnyúló szigetnek csaknem közepén fekszik, a krakatoai vulkántól légírányában is mintegy 80 mérföldnyire, távolabb, mint a meddig a kitörés ereje még a legmerészebb tudósítások szerint is valóban rombolólag hatott, távolabb, mint hogy e századokat kiállott s a hollandi kormány által nagy költséggel gondos ápolásban részesült romok tönkre mehettek volna. Lehet, hogy a nagy katasztrófa a hatalmas romok egyes részeit még jobban megrongálta, de ily rombolás a közelében levő *Djeng, Merapi* s más vulkánok hatása alatt már többször érte az épületet, a nélkül, hogy végpusztulásáról lehetne szólni. De alkalomszerű bemutatni e nevezetes helyet, s az érdeklődőket a még bővebb részletek iránt Zichy gróf idézett füzetére utalva, elmondanunk egyet-mást, a miből annak nagy híre megérthető.

Az egykor szabad Jáva hatalmas fővárosából, mely a mi *Dzsugjakarta* környékén feküdt,

CHAMBORD GRÓF TEMETÉSE. — A BEMENET A CASTAGNAVIZZAI FRANCISKANUS KOLOSTOR SÍRBOLTJÁBA.

leginkább csak a kőből épült Buddha-templomok maradtak fenn, de ezek aztán oly nagy számmal, hogy van egy hely, melynek romjait «ezer templom» nével nevezték el. E templomok nagyrészt szép helyen fekvő, gúlaalakban lépcsőzetesen emelkedő épületek, melyeken — a mi kalváriánkhoz hasonlóan — a Buddha életéből vett eseményeket ábrázoló szobrok és csoportozatok mellett haladt fel a régi ajtatos jávai zarándok a gula tetején ülő s Nirvana felett emelkedő Buddha-szobrig. A romok között legtekintélyesebb a kilencz emelettel bíró, alul csaknem 100 méterszéles *Buru-Budor*, a hasonló nevű kerületben, a Progo és Ello folyók egyesülésénél, egy gula domb tetején. Nagy méretein kívül különösen becses és barokk, melyek több ezerre menő szobor és basrelief, melyek egy része még épen megmaradt s a keletázsiai művészet virágzó korára emlékeztet.

Az újabb régészeti kutatások nem egyszer vezettek már arra a tudatra, hogy Európán kívül számos nép élt egykor, melynek műveltsége magas fokon állott. Régen csak Egyiptom-

ról és Kínáról tudtak, ma az Anam szomszédságában levő Kambodzsa, továbbá Mexikó, Peru, Ynkatan rejtett helyein, nagyrészt már erdőkkel benőve, oly remek művek romjait találták, melyek méltán bámulatot kelthettek. Így fedezte föl 1814-ben *Raffles*, Jáva akkori kormányzója, e nagy romot is, melyet már akkor föld és erdőségek fedtek s így jutottak később egyes tudósok, különösen a leydeni múzeum derék őr, *Leemans* felfedezései következtében e romok világhíre. Ma már a nagyszürű rom teljesen tisztán áll, a kormány külön naprázmásokat tart, kik az időről-időre felbujazó növényeket kigyomlálják, állandó őr és fogadó van mellette. Az egészet minden legkisebb részleteben gondosan lefényképezték, hogy esetleges pusztulása után is fenmaradjon, mint az atheni Parthenon, melyből eredeti helyén már oly kevés látni való maradt.

A nagy templom építésének idejét Krisztus után a 8—10-ik századba teszik s nagyon valószínű, hogy ind-buddha művészek készítették.

A Buddha-vallás hanyatlása miatt a nagy mű nem készíthetett el teljesen, bár a hiányzó részek száma igen csekély. Az építészeti részeket nem számítva, tisztán azok a szobrászati munkák, melyek Buddha (Sakja-Muni) élettörténetére vonatkoznak, 1636 daraból állanak. Ezen kívül vannak másfél méter magas fülkék, benne Buddha szobrai, egy-egy köből faragva, a mint keresztbevett lábakkal lóbus párnáján ül.

A kilencz emelet közül a három-negy alsó a legépebb. Az egészet köröskörül kővel kirakott árok környezi, azon a négy homlokzat közepének megfelelően keskeny kőhidak vezetnek a szűk feljáróra. Az egész szürke, egyenetlen nagyságu és negyszögletes trachyt-kövekből épült, melyek minden vakolat nélkül rakattak egymásra. Az első terrasz két méter széles. Nagy kőlapok borítják a külső oldalán meglátás, hogy ott gerébfalnak kellett lennie. A belső oldalon az egész falat domborművek borítják, melyeket oszlopocskák és díszítmények választanak el egymástól s felettük lépcsőzetes párkányzat domborodik, melyet sokféle kisebb-nagyobb épület koronáz. Mind a négy oldal közepén négyszögletes ajtón át 12 lépcső visz

a második emeletre, melyet magas geréből vesz körül. A belső fal díszítése igen hasonló az előbb említetthez, csak hogy itt két sorban egymásból vannak a domborművek, melyeket igen szép díszítmények, kerethez hasonlóan választanak el egymástól. Így jutni föl lassanként emeletről emeletre; mindenik keskenyebb, mint a másik, az ötödiknél a négyszögletes alak korré változik át, a keskeny folyosók nem ismétlődnek többé, a három legfelsőbb emelet nyitott terraszán óriás kő-lóbusvirágok, harangok hasonlóan, mindig egy kört alkotnak. E három emelet teljesen hasonló egymáshoz. Itt is széles kőlapok szolgálnak kövezetül s különös gondot fordítottak rá, hogy az esővíznek lefolyása legyen. Mindenik emelet csak másfél méterrel emelkedik a másik fölé s mindenütt 7—7 lépcső van. A lóbusvirágok egymástól egyenletes távolságban emelkednek, összesen 72, mind harang, vagy kupolaalakú, benne Buddha ülő kőszobrá. Az utolsó, kilencedik emeleten csak egy, de igen nagy kupola létezik, kétszög-kívül a szentély főpontja. Alapja 15 méter

A BURU-BUDOR TEMPLOM JÁVA SZIGETÉN.

A krakatoai nagy földrengés által elpusztított helyek közt a táviratok és tudósítások egy része fölemeltette a Buru-Budor (hollandi helyesírással: Boeroe-Boedor) templomot is, azt a helyet, melyet a műtörténészek s arkheológok Jáva sziget legnevezetesebb helyének tartanak, azt az épületet, melyet, bár romjai maradtak fenn csak s nehezen megközelíthető vidéken van, évenként száz és száz utazó keres föl, s melyről a tudományos világban egész nagy irodalom keletkezett. Hazánkfiától is jelent meg róla egy füzet.

«A Buru-Budor Jáva szigetén». Akadémiai székfoglaló értekezés dr. gróf Zichy Ágost lev. tagtól. Budapest, 1881. 3 képpel.

átmérőjű, magassága 8.30. Oldalai nincsenek átvésve, mint a többieké, hanem az egész kupola zárt egészet képez s benne Buddha óriási szobra, mely azonban nem fejeztetett be egészen.

Buru-Budor tehát oly templom volt, melynek benseje nincsen, az isteni tisztet sem magas bolthajtások alá, sem földalatti építményekbe nem zárkózott el, hanem nyíltan gyakorlatotott szabad ég alatt, mindenki láttára. Ha a tropikus nap sugarai alatt fényben uszik lábaink alatt a csodás műemlék: el kell ismernünk, hogy bármily bűvös és meglepő is a tágas panoráma, mely innen szemünk előtt feltárul, a Merapi vulkán hatalmas csúcsát, a bájós és megmívelt völgyet, mely ennek lábainál elterül s a pálmák erdeit, melyek azt környézik, elfeledjük e műemlék magasságát mellett. Az ember versenyzett a természettel s ez egyszer, úgy látszik, felülmúlta azt.

Valóban csodás és remek alkotás ez, mely egymagában is elegendő volna, hogy a múlt századok műveltségéről tanúságot tegyen. S ha a katasztrófa e romokat is áldozatul kívánta, érthetőnek tarthatjuk a tudósok és műbarátok fájalmát, kik több száz virágzó község s annyi ezer emberélet vesztesége mellett a Buru-Budor pusztulását is megérik s e romok eltűnését nagy, igen nagy veszteségnek tartják.

A PÁLMÁK.

Pótlólag a lapunk múlt számában közölték, még egy pár érdekes képet ragadunk ki *Emery* kitűnő művéből, a „Növények életéből”, melynek magyar kiadásával gazdagította közelebb a természettudományi társulat irodalmunkat. E mű, a mint olvasóinknak már volt alkalma tapasztalni, kiválóan érdekesen festi a déli tenyészetnek exotikus csodáit s annak királydjait, a sudár pálmát. Mint óriási sétatáncz nyulnak a magasba a görcsös bambuszok, melyeknek a pálmánál sűrűbb növeése hús árnyat tart az ekével dolgozó gyarmatos vagy benszült fölé. Maga a bambusz is a pálmafélék egy neme, üres, csöves belseje egy megfásult búza-szálnak volna mondható s szára általában középhelyet foglal el a kicsi és fűnemű valódi szalmaszár, meg a némely pálmáknál igen nagyra nőő fás pálmatorzs közt.

A kubai lakóház előtt képünkön látható gyönyörű pálmafa-sor már a kertészeti természetstűnteti föl. Az elrendezés, a felosztás benne egészen kodex-szerű, de így is szép látványt nyújt a színör-egységesség kettős rend, főleg ha a szélnek ritmikus fuvása hozzá mozgásba karcos derekaikat. Mint tánczó villik hajladoznak ilyenkor, s ezüstös leveleik fel-felcsillannak a déli napnak ragyogásában. Nem a banán-berkek kuszó növényektől ellepett bokrainak őseredeti vadságán döbben itt meg a szív, de kedvesen tapasztalja, hogy a távoli forró földön lakóknál is nemesült izlést és finom, választékos érzéket talál a műkertészeti vívmányai iránt.

Sajnos, hogy a mi klímánk zordonsága az év nagy része alatt megfosztja kertjeinket és parkjainkat a forró földön növényektől s a fázékony jövevényeket csak úgy tudjuk körünkben megtartani, ha eléggé melegített üvegház ol-talma alá helyezük.

AZ 1831-KI NAGY KHOLERÁRÓL.*

Egykorú jegyzetek nyomán írta

K. NAGY SÁNDOR.

(Vége.)

Idézem itt „nagyéleti oskolamester *Tóth Lőrincz*”-nek N.-Létán aug. 1-én 1831-ben kelt s fentebb említett Nagy Istvánhoz írt igen érdekes levélét, mely nemcsak a kholera nagy mérévére, hanem arra is világot vet, hogy mily véleményeket támasztott az a köznépnél. A levél vonatkozó része így hangzik:

„Az álomképek engem még jobban gyötörnek éjszakánként, mert szüntelen ezzel a *veszedelmes döglelet Cholera nyarajával* tépelődöm; de nem is ok nélkül, mert már a szomszédunk ég, nevezetesen *Debreczen*. Ebben a szerencsétlen városban kiütötte magát 25-ik júliusban, attól fogva 29-ikéig több mint 200

szerecsélen polgárok lettek ezen veszett nyavalyának prédájává, 30-ikban pedig azt a szomorú tudósítást vettük, hogy több holt meg az nagy elenyészésig 130 embernél, — minden órába, sőt mondani minden minutumban jobban-jobban dühösködik, annyira, hogy az *uton menő emberek csak fordulnak fel* s rémítő példát mutatnak az élőknek.”

„Az különös, hogy ezekkel a vasfejű Létai civisekkel a Cholera minden currentáltatása mellett is lehetetlen volt elhíttetni, nem hitték, csak nevétték, sőt még most is, mikor már mondani nyakunkon ül, is találkozunk oly megkeményedett kutyafajták, a kikkel általan fogva lehetetlen elhíttetni.”

Tóth Pál plebánus többek közt ezeket írja Nagy-Födéméről (Pozsonymegye) 1831. augusztus 3-ról:

„Orvosi tudósítások Budáról azt jegyzik meg, hogy ott a *pusztító nyavalya* természetében most már változik, hasmenésen kezdődik és hirtelen átmeleg Colliquatívába és azután Cholera jelenségeivel végződik... „Ugy látszik azonban, hogy valóságos orvossága még mind ekkoráig nincs kitalálva. Oka lehet az, hogy mivel a *nyavalya* új, az Orvos urak úgy gondolkodnak, hogy az orvosságnak is újnak kell lenni. A dolog nem úgy van. Igaz, hogy ez a *nyavalya* nálunk eddig ismeretlen volt, mindazonáltal orvoslása módja nemcsak nem különös, hanem még igen könnyű és egyszerű is. Mihelyt ezen nyavalyának jeleit (melyek fej és hasfájás és néha a tagok reszketése) észreveszi az ember, a betegnek hánytatót kell beadni, és mikor ez a gyomrot kezdi háborgatni, a mi legfeljebb félóra alatt megcsig, igyek reá félmeszlye lágy meleg vizet. — Igaz, hogy ez erős kura, de a haszná bizonys, úgy hogy azon 60 betegek közül, kikkel így bántam, s kik a hajtatót annak idején bevették, egy sem halt meg...”

„Arról is versengenek mindekkoráig az orvosok, vajjon *ragadós-e ez a nyavalya* vagy sem? Én erről azt mondhatom, hogy plebánus lévén, a mely beteghez csak hívtak, kötelességem szerint elmentem s ezt a halálra elkészítettem, s mégis ekkoráig, hála istennek, egészségesben semmi változást sem tapasztaltam, sőt azt is mondhatom, hogy egy házból rövid idő alatt négyen kihaltak, kik közül a nevezett hánytatóval egy sem élt, — az ötödik egy kis egy esztendő gyermek, kinek hánytatót adtam, meggyógyult, a hatodiknak pedig ugyanazon házból még eddig semmi baja sincs.”

Maga a nagyméltósági királyi helytartó-tanács is a „pesti universitásbeli kar” vélekedése után szükségének látta rendeletet bocsátani ki a kholera gyógyítása tekintetében, melyet Bihar megye egyik főszolgabírája, *Csanády Ferenc* következőleg hirdettet meg Álmódon, 1831. évi aug. 19-ikén kelt levelében:

„Ha valahol a szerencsétlenség kiütne, a mi minden háznál vagyon, itassanak székfü herbathét a beteggel, vagy ha az nem volna, meleg vizet, dörögölje a beteg kezét, lábát meleg eczetbe, vagy borba mártott posztó vagy guba darabokkal, olyan melegen, mint a kezek éllálhatják, — rakjanak eczetbe vagy borba mártott ruhát a gyomrára, takarják be ágyba még a fejét is bundával, vagy dunyhával, hogy izzadásba jöjjön, és arra vigyázzanak, míg az orvos oda érkezik, hogy a beteg valami hideg italt ne igyon és hogy az izzadság rajta vissza ne verődjön, mert így a beteg azonnal halálra fű.”

A kholera-járvány terjedésével együtt nőtt a nép félelme, kétségbeesése is. Nagyon szükség volt már a hit vigasztalására, — azért az egyház fejei „a jelen való szomorú körülmények között” mondandó vigasztaló imákat bocsátottak ki az alsóbbrendű papság részére, hogy azok hassanak a felháborodott lelkek megnyugtására.

A tisztántúli ref. egyházkerület püspöke ekkor *Budai Esaiás*, a nagybíró és vonzó, kelleme előadású történetíró volt. Ez is bocsátott ki egy áhítatalt teljes könyörgést, melyből idézem a következő sorokat:

„Oh igaz Iteletű Isten! Sirunk és keseregünk Te előtted, mert megnehezített rajtunk és naponként nehezedik a Te iteleted.”

„Az éjszaka hegytelenkedő dög és a Dűlben pusztító döglehet rettegési a mi szívünket, fogyasztja mindennap seregünket. Jobb és bal kezünk felől hullanak ismerőseink, jó akorúink, szerelmeseink, — betegekkel, halottakkal telyesek sok házak, sírás és

jajgatás hallatik az utcákon, az árvák és özvegyek szaporodnak, az ő szerelmeseiktől megfosztottak so-hajtoznak, siralomra fordul általában az örömünk, keserűsége min- len énekünk, szorongattatunk mindnyájan és olyan vagyunk, mint a *halálra rendeltettek*.”

„Te hozzád kiáltunk azért ez inségekben mi urunk és mi Istenünk. Te néked könyörgünk, hogy megemlékezzél a Te irgalmasságodról, fordítsd mi hozzánk kegyelmes orczádat, és ne engedj minkes-től fogva megemlékezni bennünket.”

„Ezen Te irgalmasságodon bizván, azért szólnunk Te hozzád, kiáltunk és esedezünk, hogy szánj meg minket és fordítsd el haragodat rólunk. Páran- csolj az *öldöklő Anyahat*, hogy tegye le immár pusztító fegyverét. Menjen fűlebe az özvegyek sírása, az árváknek jajgatása, a haloklónak lassu sohajtása. Nyujtsd hathatós vigasztalásodat azoknak, a kikre a pusztító nyavalya mérge kiterjed, enyhítsd azoknak kínjait. Mi nekünk is ha kitöltöd szabados itele- tedből a keserű pohárt, ha reánk bocsátod az *urakodó dögletes nyavalyát*: adjad, hogy a fájdalmaink türeléssel és csendességgel viselhesük.”

És a kholera mind rémítőbb alakot kezdett fölvenni, a szülők távollévő gyermekekért, a gyermekek szülőikért, a barátok barátokért aggódtak; egymáshoz nem közeledhetének.

Szépen jellemzi a hit megnyugtató vigasztalását e következő levél, melyet a pap-tamási ref. lelkes, *Nagy István* 1831. augusztus 2-ről intézett Kardszagon lakó fiához, a nem régen elhalt tudós Nagy Istvánhoz:

„Kedves Fiam István! Elhiszem, hogy nyughatatlanságban vagy, hogy levelünket nem vettéd mindeddig is, — de részükről semmi akadály nem volt, hogy téged tudósítsunk, hanem a mostani szomorú és rettentő körülmény- állások, a *Pestises nyavalyának uralkodása*.”

„Igen szomorú körülmények ezek a mostaniak édes Fiam: azért magadat az időhöz alkalmaztasd. Ha ez a mostani Fatális Pestises körülmények valami olyas szomorú és kedvetlen kimenetelt hozna magával vagy te reád, vagy mi reánk nevez, abban nyugodj meg, hogy a minek meg kell lenni, meglesz. A mi egész tájékunk, sőt az egész Biharvármegyében *legkisebb jele sincsen*, kivéve Debreczent, a honnat az a szomorú tudósítás jött, hogy már be van zárva, és Péterfia, Csapó utca tele van Colerával, és nagyon halnak.”

És Debreczenben valóban nagy mértékben dult is a kholera, bizonyítja azt *Szics János* tanárnak Debreczenben 1831. augusztus 11-ikén kelt levele, melyet Kardszagra intézett Nagy István barátjához, s melynek főbb részei:

„Élsz hát még! Kardszag meg trutztol a Cholera-val!... Lásd mint van itt a dolog. Julius 25-ikén írtott ki legelőször Debreczenben, s akkor reggelre 3 halt meg a cholera-ban, egy Gentsi nevű mészárosné volt a fortenczernek, kinek unokája classisombba jár. A fiu mihelyt feljött, a többiek a hirt hallván, deputásokat küldöttek hozzám, hogy Gentsi cholera s minelőtte megvizsgálhattam volna a dologat, a fáttyut haza persequálták s revolúziós színbe állott előttem az egész quinta sereg, a Gentsivel társalkodók hazabocsátását kérvén. Én engedtem s csakhamar jelentést tévén, a Classisok mind elbocsátódtak. Ekkor mindjárt több cholera-s emberek találtattak a Péterfián és Csapó utcán, kiknek házai bérekesztettek. Kedden meghalt 2 civis, Csütörtökre meghalt a Zákány uram szakácsnéja, Pétezi, Dobrosi, Sárvári szakácsnéik (mintha szakácsnékre szorult volna a Cholera); — a Doktorok közt egy sintsen, a ki a Cholera-t meg nem próbálta volna... A *katonákat* (Ulánereket), minthogy gyanu volt rájuk, hogy a Cholera általok jött be, a Péterfián levén quar-télyba, a sátorokba rendelték ki...”

„Tsak egy pertzen mult, hogy az egész Collegiumunkat el nem vették Isptályának, a Bíró — Sebők — és Komlósi eszelésére már egy deputáció meg is nézte, de a professzorok sok küzdései csakugyan megtartották azt...”

„Ugy nézzük magunkat, mint a Cholera-n át esteket, mert a nyavalya a Péter és Csapó utcákon kiadván mérget, Czegléd, Várad, Mester és a többi utcákra ütött, de már tegnap, tegnap előtt annyira megszűnt mindenütt, hogy a város halott-hordó szekerei nem találnak naponként egy-két halottnál többet... Most hallom, hogy a halottak száma már szinte 2000-re megy... Az utca, házak változtattak Isptályokká. A templomok 24 óta be vannak zárva... 34 *vármegyét* ir az ujság, hogy már hazánkba inficiálva van, Miskolc és Szikszó is nyög dühe alatt...”

Azonban úgy látszik, hogy a kholera Debreczenben rakásra ölvén áldoztatott s két hét alatt 2000-rel kevesbítvén a város lakóit, a Kun-ságra vonult, mert már 1831. augusztus 13-án ezt írja *Nagy István* „Kardszagról” Pap-Tamási-ban lakó szülőihez egy kegyetlen sűrű módon átlukgatott és sárgára füstölt levélben:

„Már a mi tájékunkat is egészen *elborította* a Cholera s magunk is beleestünk nyakig. Augusztus 9-én halt meg először borjú-csordásunknak egy gyermeke és maga, azután az egész háza népe, — s által ment a szomszédba, ott is meghaltak már 3, vagy négyen, ma 8-an voltak az eltemetettek. Mindössze 18 ember esett el benne Kardszagon. Templomunk ma záródott be utoljára, az iskolák még a mult héten elosztattak, a temetések minden parádé nélkül mennek.”

„Itt körülbelől levő városokon és Falukonn sok embert elhordott már a Cholera. *Kun-Hegyesen* meghalt egy uraság is 2 eladó leányával és mindennap rendszeren 15—20 halott van. *Madarason* hasonlóképen, itt is van nap-jában 10—15 halott. *Török Sz. Miklóson* már kezd szűnni, miután 1000-nél többet elhordott. *Szolnokon* már vége van egészen, ott is többet vitt el 1000-nél; *Pesten* és *Budán* két hét óta többet 3000-nél, — *M.-Turon* 3 hét alatt 600-nál. *Nádudvaron* az öreg Somogyi tiszteletes a Plebánussal edjűt elpályázott és vele 150 ember. Roffon is sok embert elvitt a cholera, de a számát nem tudom.”

Aztán a kholera Biharvármegyébe is beütött, még pedig Debreczenből terjedve. Augusztus 23-án már azt írta a p.-tamási pap fiának: „Derecskén, Tápén és Komádiban már egy hete kiűtt a Cholera és be vannak zárva.”

A kholera terjedése egy balhiedelmet támasztott itt-ott a tót népekben; azt nevezetesen, hogy a földes urak mérgezik a parasztokat s az a roppant halálos mérgezés következtében történik. És e balhiedelemnek borzasztó következei lettek Zemplénmegyében. Ok és alap nélkül pórálzás támadt, melyet néh. *Nagy István*, nemrég elhalt nagyváradi tudós pap, akkor karczagi tanár, így ír le 1831. augusztus 25-ikén kelt levelében:

„Zemplén vármegyébe a Cholera-nál még sokkal borzasztóbb dolgok történnek. 8 ezer parasztember támadt fel a Földesurasságok ellen, mindnyájan kaszákkal és más ölő fegyverekkel felfegyverkezve, elsőben is rámentek a két viceispányra, azok közül az egyiket keresztre feszítették és megnyúzták, a másikat a deresbe fektetvén halálra verték, egy Földes asszonyt felakasztották, valami kisasszonyt lábbal felakasztván, a nyakáig hasították, egy utban levő vármegye commissariusát, a ki a Cholera orvoslására orvosságot vitt valahová, megfogták és kaszákkal összedarabolták s több ilyen borzasztó dolgokat követtek el a dühös parasztok, kiknek vezérek holmi zsvány orosz és oláh papok. Azt írták, hogy ezek a kőtni valók Kassa alá mennek és azt el akarják foglalni. Budára írt a Debreczeni Obester a Generál Commandóhoz, hogy adjon elég katonát a zürzavár elnyomására.”

A köznép kétségbeesése ezen körülmények között nőttön-nőtt. Minden bizodalom csak a lelkiatyák felé fordult, hogy a népet vigasztalják s óvják a lázadástól.

Budai Esaiás, a tisztántúli egyházkerület nagytudományú püspöke, 1831. szeptember 2-án „A napkeleti Cholera nevű nyavalyának gyász- os öldöklései között a híveknek oktatására, vigasztalására és erősítésére” szolgáló „Keresztyéni Elmélkedést” bocsátott közre, hogy egy hatású egyházi beszéddel vigasztalják a papok híveiket.

Majd a helytartó tanács övrendszabályokat tett közzé, azokat megküldte az egyházi főeknek, kiknek kötelességévé tétetett az alsóbbrendű papsággal közlése.

Ezen rendszabályt az akkori nagyváradi ref. esperes, *Zilahy József* következő levél kíséretében küldötte szét az egyházmegyei papokhoz:

„Tiszteletes Nagy Jó Uram! A N. M. M. K. Helytartó Tanácsnak Budán e. f. e. Aug. 23-án, a 23086. sz. a költ és magyar nyelvre fordítva a tulso lapon megirt Kegyes Parancsolatjához képest a Cholera nevű Nyavalya elkerülésére, vagy pedig azoknak, kik már belé estek, Orvoslására, az Országos Főorvos által készített utasítást, egy nyomtatott Páldányban a végre kül-

döm meg T. Nagy Jó Uramnak, hogy tartsa szoros és elmulhatlan kötelességének ezen utasítást *Hallgatói között a Predikáló székből újra meg újra kihirdetni*, — a házi orvosságokat pedig, melyekkel az Orvosok nem létenek esetében a betegeknek segíteni kell, a Község előtt a lehető legjobb móddal közönségesekké tenni, és a külső előjárókkal egyetértvén, némely arra leginkább alkalmas személyeket mindenképpen megtanítani, mi módon kelljen bánni azokkal, kik az említett nyavalyába esnek. Többire stb. Váradon, Szept. 20-án 1831. kész köteles szolgálja Zilahy József mk. Esperest.”

Ezután Váradra is „bekapott a kholera”. De a játékony ősz bekövetkezett. Megtompult a vérszanyal öldöklő szabalyja. A halálozások ritkultak, és az 1831-iki tél több százezer új sírhalmot takart be hóleplevel... Örízze ég hazánkat a kholerától!

TELEPÍTÉS SZÁZNEGYVEN ÉV ELŐTT.

Szily Kálmán műegyetemi igazgató-tanár urtól vesszük az alább közölt adalékok a mult századi telepítések történetéhez. Lapunk tisztelt barátja e kis közleményt szép-attyjának, *Szily Ádámnak* 1752. évi gazdasági följegyzesei közt találta, ki Somogy megyében, Ladon (most Magyar- és Német-Lad) földesur volt, s Patosfa és a közleményben említett többi pusztája birtokához tartozott.

A mai csángó-telepítő világban érdekesnek véltük ez adalék közlését, már csak azért is, hogy mai telepítő uraink ebből is meggyőződjenek, miszerint a telepítés munkája soha se volt valami könnyű dolog, melybe minden előzetes hozzákészület nélkül lehetett volna bele fogni, sőt nagyon is megkövetelte a körültekintést és különösen a kitartó anyagi áldozatot, míg gyümölcsözővé vált.

A rövid följegyzés így hangzik:

„1739-ben kezdette Ladost szállani az Német-ség, Uraságnak nagy köleségével; mivel minden Emberét eleinten, kik által ide szerzettettek, egy egy aranyuk volt, azon kívül Komárom, Tolna s más Vármegyéből költelezett Német-ség eleiben szekereket is adni az Uraság kéntelenítetett.

Letelepülésük után másfélt nem élhettek volna, ha csak az Uraság minden gabonáját rájuk ki nem osztotta volna. Az elég nem lévén, Búsi tájékarul drága intereszes pénzen maga szekerein hordatta s ekképpen táplálta s kedvüket kereste 7 s több Esztendőig, mivel az helet nem kedveltek, egyik gyütt, másik szökött, aernek is szokatlansága miatt. Halál által sokszor lett változásaik az Uraságnak irtóztató kárával, úgy annyira hogy azon 7 Esztendő alatt egy s hasznukat sem vette, s nem is áldoztak se nem robotoltak, egyedül szoktattattak ily nagy kárral.

1745-ben Contractus adottott nekik 4 szabad Esztendőben. Ezután is hasonló mód gabonával, pénzzel segítették; de azután is sokan elszöktek kárával az Uraságnak, úgy annyira, hogy usque Annum 1750 le nem tudtak állandóképpen telepedni, noha ab Anno 1739 kész kaszálót, circa 100 szekerre valót, szántóföldeket, dohány s kukoriczáz kerteknek, réteknek való heleket, legszebb makkoltató erdőket kéntelenítetett az Uraság kiosztani, de változásai miatt 12 esztendeig sem vehetett az Uraság legkisebb hasznót is belüle, holott makkoltatásnak idejében ezer darab sórtvéles is kitelett a számukra kiosztott heleken.

A mellett ismét bontakozni szándékoztak, mivel Isteni szolgálatra messze költetett volna jární. Hogy abban se legyen fogyatkozás és hogy állandóságra vehesse őket az Uraság, intereszes pénzzel is kéntelenítetett Templomot kétezer s több forintokkal építtetni, harangokat számukra szerezni, azoknak Tornyt építtetni, Plebánusnak egy sessiót kiadni, a mellett hogy az szegénység ne terheltesse, interteniálni is az uraság kéntelenítetett ab anno 1739 mai napig is.

Patosfai pusztát 1742-diktől kezdettek szállani 25 magyar s horvát szántóvető emberek, kiknek Dorogi, Egerallí és Vörösfai pusztákhoz levő, magam gazdaságomhoz applicandó szántóföldeimet, rétejmet odaengedni kéntelenítettem, sőt még irtáshoz elkészített s már megtisztogatott heleket is 3 szabad esztendővel, s azok-

nak úgy annyira kedvükre járom költetett, mivel némelleknek 8 esztendőig, némelleknek 10-ig változásuk miatt hasznukat nem vehettem, hanem már most kezdődnek hasznuk vétele.

Nagy károkkal költetett az népet szoktatnom s a mellett assecuralnom, hogy 8 esztendeig az N. Vármegye minden terhéül mentek lesznék, mellet hogy végben vihettek, iszonyú fáradságokat s circa 100 aranyig való kölcségeket tennem kéntelenítettem, s ekképpen protegáltam őket.”

TURGENYEV ÉS AZ OROSZ SAJTÓ.

Turgenyev holttestét október elején akarják Párisból Szentpétervárra szállítani s eltemetni a valkovi temetőbe, az 1848-ban meghalt Bjelinszkij mellé. A temetés aligha lesz valami nagyon ünnepélyes. Ez ügyben a pátvári képviseletnek 12-en kellett volna határozni. De a meghívók nem volt kitéve a tárgy s így keves képviselő jelent meg. De azért nagy zaj közt tárgyalták az ügyet s sokan hevesen megámadták Turgenyev emléket. Valami Abaturov nevű vajáros egyenesen kimondotta, hogy Turgenyev európai ember, a kit ismerni sem jó orosz embernek, s a ki nem érdemel ünnepélyes eltakarítást. A gyűlés nem is határozott s minden jel azt mutatja, hogy a kormány sem akarja, hogy egy szabad gondolkozó orosznak, habár világhírű költő volt is, valami nagy ünnepélyességgel adják meg a végtisztességet.

A felsőbb körök e följegyzésével szemben lapok és a közönség vetelednek egymással abban, hogy elhunyt nagy költőjüknél minél fenyessebben és maradandóbban adják meg a végtisztességet. A „Novoje Vremja.” („Új idő”) gyászkeretben jelent meg a halálhíre s minden lap megleg hangon irt nekrológban fejtegette a nagy vesztéséget, mely az orosz közönséget érte, midőn elvesztő nagy költőjét, s az orosz társadalmat, midőn elvesztő tanítóját. De a kegyelet, a hála és végtisztesség e nagy perzeiben, a közfajdalom hangjával is szembe száll egy lap, egy ember, a mindent és mindeneket szidalmazó *Kátkor* s lapja a „Moszkovszkaja Vjedomoszt.” („Moszkvai Ujdonságok”).

A holtakról vagy jót, vagy semmit. Kátkor jót mondani még elhunyt ellenfeléről sem akar, tehát haligat... A „vilnai hóhér” dolgaival méternyi hosszú hasábkot töltött meg, Oroszország első írója és költője számára nem jut több tér lapjában azon pár sornyi táviratnál, mely elhunytáról emlékezik meg.

Előttünk állván az orosz lapok nyilatkozatai, nekrológjai, érdemes lesz belőlük fölemlíteni egyet-mást.

Turgenyev életében háromszor forgott halálos veszedelemben. Negyeddél éves vala, mikor szülei Németországba, Svájcba és Franciaországba utazott. Bernben történt, hogy beesett a medvebarlangba, és megmentését atyjának köszöni, a ki még idejekorán megragadta lábánál fogva kis fiát.

Alig pár hónappal ezután oly súlyos beteg lett, hogy mértéket is vettek koporsójára.

Végre harmadszor akkor forgott veszedelemben, midőn 1838-ban külföldre utazott. Ekkor gyígnit az „I. Miklós” gőzhajó, és a rajta utazó Turgenyev alig birta megmenteni életét.

Meghalt *hatvanötödik* évében. Ez igen szép kor az orosz írónál, a kik általában nem hosszú életűek. Puskin 37, Gogoly 43, Bjelinszkij 37, Herczen 58, Lermontov 27, Dosztojevskij 60 évet élték.

Nem volt nós. Még Szentpétervártól ismerkedett meg élte végéig hí barátójával és apóljával, *Viardot* asszonnyal, az egykor híres énekesnővel, a kihez mindvégig kiválóan vonzódtott. Sokszor emlegette edes anyja szavait, a ki azt mondta róla, hogy csak egyszer és egyet tud szeretni. A Viardot családnál mint rokon, úgy élt Turgenyev. Baden-badeni pompás viláját is Viardot asszonynak ajándékozta. Párisban (Boulevardban) Villótéknál lakott, hol két szobából és előszobából álló lakása volt.

Egy oreli parasztnőtől volt egy leánya, a kit külföldön neveltetett és egy francziához adott nőt. A franczia az utóbbi években elveszté állását s róluk is Turgenyevnek kellett gondoskodni.

Utolsó kívánsága az volt, hogy barátja Bjelinszkij mellé, vagy pedig „tanítója” Puskin lábánál temessék el. E kívánság teljesíése azonban nehézségekbe ütközött, mert Bjelinszkij mellett abszolúte nincs hely. Az a terv merült föl tehát, hogy írók részére elkülönítenek egy részt a temetőben, s ide temetve Turgenyev földi maradványait, melléje helyezik majd Bjelinszkijét.

Halála előtti napon franczia művészek levették az arczképét és maszkot is készítettek róla. Szobrára gyűjtést indítottak meg Párisban.

* Az első közlemény a „V. U.” 35-ik számában jelent meg.

Aljón végül még itt a szentpétervári «Novoje Vremja» megemlékezése: «Turgenyev halála — ugy-mond — nemcsak irodalmi veszteség, hanem nagy társadalmi csapás is. Bárha a halál nem váratlanul közönsébe nélt, bárha régóta készülünk hozzá, olvasva a nehéz, gyógyíthatatlan betegségről szóló híreket: mégis egy ily nagy irodalmi erő, ily geniális tehetség, ily nagy művészi és értelmi tényező el-vezetése még fájdalmat gerjeszt minden orosz szívben. Turgenyev nemcsak író-művész, hanem — szerepe társadalmi életünkben jóval tágabb; — ő nevelte a társadalmat, ő fejezte ki a társadalom legelrejtettebb, leggyümölcsözőbb eszméit. Rendkívüli érzéke felismerte az áramlatokat, már akkor, midőn még mint alakatlan vágyak és kívánságok éltek a közön-ségben; fényes esztétel testet és vért adott nekik és szemünk elé állította a társadalom érversének élő képét. Egyetlen orosz művész sem volt meg-alvá a képességgel, hogy úgy nyilvánítsa nézetét a mozgató és irányító eszmékről, mint Turgenyev, és senki nem barátokat adott meg bennünket ezekkel művei által oly nagy mérvben, mint ő. De nemcsak feltárta és megmagyarázta nekünk a mi életünket — ő többet is tett: munkáival megadta az az élet megértéséhez szükséges fonatot az európaiaknak is.

«Megszabni értékét mint embernek és polgárnak, midőn friss sirja előtt állunk, fölösleges volna; egy ő azok közül, a kikre hosszú élet vár a jövő nemzedékek sorában, egy ő azok közül, a kik csak az orosz nemzet halálával halnak meg egészen. Minden nemzedék tanulmányozni fogja az ő műveit és minden nemzedék azt csak gyarapodni fogja a jellemzéshez szolgáló tények. Azonban azt már most is tudja Oroszország, hogy Turgenyev egy vala leg-jobb emberei s egy vala legbecsületesebb polgárai közül.

CSOPEY LÁSZLÓ.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A dráma és opera különválása a nemzeti színházban, a jövő év június végén történik meg, de már az új színházi évtől, ápril 1-től megkezdődik a két műfaj külön háztartásának vezetése. A nyári szünet után a dráma egymaga marad a nemzeti színházban; augusztusban, szeptemberben meg nem tart minden este előadást, csak októbertől. Az operának három havi szünete lesz az előkészületekre s októberben nyílik meg a dalműszínház. Egyelőre hetenként csak háromszor-négy-szer játszanak, de ha szükségesnek mutatkozik, lesz több előadás is. A budai várszínházal is főlhangy a nemzeti színház, mert tagjai eléggé el lesznek foglaltva. Márczius végéig tart még ott előadásokat s azontul valamelyik jobb vidéki társulat telel Budán.

A képzőművészeti társulat «közleményei-ből» új füzet jelent meg, díszes kiállításban, *Szemesi Miklós* titkár szerkesztésében. Tartalmát a legutóbbi közgyűlésen *Ipolyi Arnold* püspök által mondott előki beszéd s a különféle bizottsági jelentések teszik; továbbá a társulat által *Munkácsy* tiszteletére rendezett ünnepély leírása s az 1882-ik évi őszi kiállítás ismertetése, a kiválóbb képek rajzával. A füzetet a tagoknak szétküldött málapok leírása — *Pulsky* Károly tollából, — *Munkácsy* alapító levele s a pályázati jegyzőkönyvek, az 1882-ki sorsolás eredménye zárják be. Közli egyszerűen ama hazai művészek névsorát, kik mint festők, szobrászok, metszők részt vettek a műcsarnok kiállításain, tehát egy szót a magyar képzőművészek egész névsorát. Ezek száma 143. Hazánkban lakik 89, külföldön 54; festő 123, szobrász 14, rézmetsző, fametsző 6.

A tud. akadémiai értekezések közül megjel-
lentek: «Emlékezésed Fabritius Károly fölött,» *Kozma* Ferenczről; ára 40 kr. — «Tanulmányok a magyar-honi desmidaceáról,» dr. *Schaarschmidt* Gyulától; ára 20 kr. — «Jelentés az eperjes-tokaji hegyalján északi részében tett utazásról,» dr. *Roth* Samutól; ára 10 kr. — «Emlékezésed Ami Boué felett,» dr. *Szabó* Józseftől; ára 10 kr. — «A Kis-Szamos forrásvidéki hegyes kristályos palaközei,» dr. *Primics* Györgytől; ára 20 kr. — «Adatok Gömör-megye madárfaunájához,» *Loassy* Sándortól; ára 20 kr. — «A hazánkban előforduló heterogénitások,» dr. *Tómosváry* Ödöntől; ára 20 kr. — «A nap felü-lének megfigyelése az 6-gyallai csillagvizsgálón 1882-ben,» *Konkoly* Miklóstól; ára 50 kr.; szintén *Konkoly* Miklótól; ára 6-gyallai csillagvizsgálón eszközölt megfigyelések eredménye 1882-ben; ára 10 kr.

A hivatalos statisztikai közleményekből is-mét nagy kötet jelent meg, melyben az orsz. statisztikai hivatal a községek háztartását és pótdójukra vonatkozó táblázatos kimutatásokat állítja össze, az 1881-ik évi jóváhagyott költségvetések alapján. A ri és számok a közigazgatás és önkormányzat bará-tai számára sok tanulságot rejtenek. Ez adatokat *Jekelfalussy* miniszteri titkár feldolgozva és bő ész-revetékekkel ellátva is kiadja egy füzetben, mely az akadémiai értekezések közt jelent meg.

«Adalékok Hontmegye nemzetiiségi monog-rafiájához» a ezime egy füzetnek, melyet *Kőrösi* József, a fővárosi statisztikai hivatal főnöke írt, s mely épen nem örvendetes adatokat sorol föl arról, hogy Hontmegyében az eltöltöttség mennyi magyar községet vetkeztetett ki nemzetiiségéből. Ára 60 kr.

Folyóiratok. A «Nemzeti Nénevelés» a havi füzetek közli *Gönczy* Pál miniszteri tanácsosnak a tanítók országos gyűlésén tartott szép beszédét «Népevelésünk céljai és eszközei» czimmel; is-merteti a gyűlés egész lefolyását is. A következő cikkek «Az állami felsőbb leányiskolák új szervezete» czimmel, ismerteti *Trefort* miniszternek az intéze-tek igazgatóihoz legújabb kiadott rendeletét. A füzet további közleményei: «A családi iskola eszmé-nye», *Dezso* Lajostól; «Az iskola nevelő hatásának akadályai», *Péterfy* Sándortól; *mi* Királyi Pál a franciaországi felsőbb leányiskolák ir. stb. — A «*Függetlenség*» irodalomtörténeti közlöny szeptemberi füzetében *Ferenzi* Zoltán a b. Eötvös irodalmi működéséről szóló közleményt folytatja; *Oláh* Béla pedig *Baróti* Szabó *Dávidról* emlékezik; dr. *Gereze* *Pálóczy* Horváth *Ádám* közli kiadatlan költemé-nyeket; *Csaplár* *Benedek* irodalmunk száz év előtti küzdelmeiről rajzol képet; *Abafi* Lajos folytatja a magyar pasquillok közlését.

Uj lap. «Ellenőr» czim alatt *Hevesi* József a fővárosban társadalmi, közgazdasági és szépirodalmi utalapot indít, mely vasárnap délután fog megje-lenni, mikor más lapok szünetelnek.

«Koszu» a román népköltészet virágaiból, czimú kötetet adott sajtó alá *Moldován* Gergely, ki a román népköltészetet eddig is sokszor ismertette. A kötet a jövő hóban jelenik meg *Kolozsvárt*, s előfizetést hirdet rá egy forintjával. A megrendel-sek e hó végéig *Moldovánhoz* *Tordára* intézendők.

«Szerencsétlen furulyások» czim alatt meg-jelenő elbeszélésekre adott ki előfizetési főlhívást *Porcsolt* *Kálmán* fiatal író. Megrendelhető 1 frtjával, a szerzőhöz crimezve, Budapest, nagy-körút 17. sz.

A nemzeti színházban e hó 21-ikére volt ki-tűzve az «*Ember tragédiája*»-nak első előadása. — Az operánál *Turulla* k. a. arat nagy diadalokat. Másod-*dik* fölléptek, «*Afrika* n.ö» czimszerűen ismét a legjobb ének-dramái ábrázolásokat egyikét mutatta be, az ének-művészet dús ékítésével, *Legközelebb* «*Faust*»-ban mint *Margaretha*, s a «*Bűvös vadász*»-ban mint *Agatha* lép föl.

A műcsarnok nagy természet egészen átalakítot-ták. Eddig alacsony volt, úgy hogy nagy festmé-nyek vagy el sem fértek benne, vagy rossz világ-ításba jutottak. Munkácsy új festményének nagy méretei miatt siettek az átalakítással, magasra emel-ték a falakat s másképp helyezték el a tetőn az üveg lapokat. Az őszi kiállításra teljesen elkészül.

A műcsarnok őszi kiállításának első sorozata október első napján nyílik meg s eddig 121 művésztől 234 festményt jelentettek be. A műcsarnok mű-vészek közül *Liezen-Mayer* Sándor «*Reggeli imádság*» életképet küld, *Spányi* Béla öt nagyobb tájképet, *Margittay* *Tihamér* legutóbbi florenzi tartózkodása alatt festett négy olasz életképet, *Baró* *Melnyánszky* *László*, *Drozdsky* Sándor, *Somogyi* *Dániel*, *Mesterházy* *Kál-mán* szintén tájképeket; *Innocent* *Ferenc* életnagy-ságu arcképeket a fővárosi társaságból és egy *Ró-rában* festett «*Csók*» czimú életképet. Erdemes ve-teránunk *Barabás* *Miklós* is részt vevő kiállításon; *Eubics* *Zsigmond* apátkanonok virágképet küld, stb. A nagyszámú francia műveken kívül a külföldről a többek közt *Schuch-Werner* müncheni akadémiai tanár «*Élet-halál*» czimú nagy történelmi festménye a 30 éves háborúból, továbbá a kiállításaink festménye ismert *Abry* *Leon* miniatűr festményei, a híres belga tájfestő *Verstraete* *Theodor*nak egy kiváló mesterműve számíthatnak első sorban a közönség figyelmére.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A Petőfi-társaság e hó 16-án tartotta első ülé-sét a szünetek után, *Komócsy* *József* elnöke alatt. Általános érdeklődéssel találkozott *Paulay* *Edé-nek*, a nemzeti színház drámai igazgatójának szék-foglaló értekezése: «Az ember tragédiája a szinpa-don,» *Paulay*, mint előadta, azt a kérdést vetette fel magának, mielőtt elhatározza, hogy színe hozza-e. Az ember tragédiáját, t. vajon alkalmas-e az a mű a színr-hozatalra? Összehasonlítottat-e tekintetben «*Faust*»-tal s úgy találta, hogy van olyan alkalmas a színr-hozatalra, mint ennek első része, de mindenesetre al-kalmasabb, mint a második része. Ezután ismertet-te a költemény vázlatát, úgy, a mint az színe fog ka-rúlni, a szükségessé vált kihagyásokat és összevoná-sokat, stb. A mű összevonva 2560 versből áll s szin-padi előadása nem fog hosszabbra nyúlni, mint pl. *Othello*. Áll pedig a mű egy előjátékából és 5 szakasz-ból, melyeknek tartalmát röviden ismertetette. — Az-után *Prém* *József* költeményt *Balázs* Sándor kisebb elbeszélésekkel olvasott föl. Végül zárt ülést.

A magyar nyelvtörzsszót egylet jól működik *Temesvárt*. A megyei hatóság is gyámolítja s az egyetnek támogatást kéri leveleit *Rácz* *Athánáz* alispán ajánlólág küldette el a megyei jegyzőkhöz, szolgabírákhoz és lelkészekhez. Októberben újra megkezdik városrészenként a magyar nyelvi előadá-sokat, az irodalmi felolvasó estélyeket. Szándékuk-nak felállítani oly gyermekkereteket is, hol a kisci-nyek már a magyar szóhoz szokhatnának; de erre nagyobb anyagi eszközök szükségesek. A tagok száma 765. Az egylet közgyűlése e hó 30-án lesz.

A Franklin-társulat magyar irodalmi intézet és könyvnyomda szept. 16-án déle.őtt tartotta ren-des évi közgyűlését *Hunfalvy* *János* elnöke alatt. Az 1882. évi július 1-től 1883. évi június 30-ig ter-jedő időszakról szóló igazgatósági jelentés szerint a tizedik üléstév mérlege tiszta nyereségképpen 65,057 frt 14 krt mutat, ehhez hozzáadva a múlt évről át-hozott 603 frt 23 krt, az évi nyereség tesz összesen 65,660 frt 37 krt. Az alapszabályok értelmében le-vonásba hozandó: 10 százalék a tartaléktőke szá-mára, továbbá 16 százalék jutalékokra, összesen 16,914 frt 85 kr. Az igazgatóság javaslatba hozta, hogy a fennmaradó 48,745 frt 52 kr. a december el-sején lejáró bevételek beváltására fordítások olyké-pen, hogy a 4000 darab részvény után egyenként 12 frt, összesen tehát 48,000 frt fizetessék ki; a fennmaradó 745 frt 52 krt, pedig a jövő év számlájára átvendő. A lefolyt üzleti évben a könyvkidőli üzlet-ből kikerült új könyvek előállításai költségei (bele-számítva a régebbi kiadványok 34 új kiadás költsé-gét is) 113,798 frt. Eladott könyvekért e tizedik üzleti évben összesen bejött készpénzben 166,256 frt 12 kr. A könyvnyomda üzleti forgalma a lefolyt üzleti évben 437,214 frt 4 krt tett; ez összeg így oszlik meg: nyomtatványok magánosok részére 305,696 frt 51 kr., hírlapkiadó-üzlet 47,770 frt 92 krt, könyvkidőli-üzlet 64,642 frt 25 krt, kiállítás-alatt levő munkák 19,104 frt 36 kr. A hírlapkiadó-üzlet 11,091 frt 40 krti tiszta hasznót mutat

A felügyelő bizottság jelentésének meghallgatása és helyeslő tudomásul vétele után a közgyűlés az igaz-gatóság üzleti jelentését jóváhagyta, a tiszta nyere-ség hovatartására vonatkozó indítványt határozattal emelte, s az igazgatóságnak és felügyelő bizottság-nak a fölmentvényt megadta. Mintán a felügyelő bizottság tagjainak ismét *Fuchs* *Gusztáv*, *Szentgyörgyi* *Ottó* és *Trebitsch* *Ignác* választattak meg, a közgyű-lés véget ért.

EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Tanári jubileum. Eperjesen e hó 15-én ülték meg az evang. kollegium 62 tanárának, *Tandrák* *Andrásnak* félszázados jubileumát. Az ünnepélyre nagy közönség gyűlt össze, s *Bánó* *József* üdvözlőve a tanügy egy bajnokát, majd pedig a kollegium igaz-gatósága emelt szót, *Irányi* *Dániel* képviselő pedig működését és hazafias érejét egy esztételt. A volt ta-nítványok nevében *Schmidt* *Gyula*, a mostaniak nevében *Sagun* *János* fejezte ki a köszönetet. Az evang. egyház részéről *Czékus* szuperintendens, *Haán* *Le-kész*, a g. kath. káptalan nevében *Rojkovic*, a tör-vényszék nevében *Mérey* *elnök*, a nőegylet nevében *Kubinyi* *Zsófia* mondtak üdvözlőket. A polgármes-ter a derék tanárt mint a város díszpolgárját is kö-szöntötte. Még sokan tolmácsoltak üdvözlőket, val-láskülönbség nélkül a mélyen meghatótt tanárnak. Délben nagy ebéd volt, este pedig fátylasmenet is tiszteltet a jubilánsnál. (Az érdemes tanár arczké-pét és életrajzát lapunk 1867 évi 40-iki számában közöltük.)

A pozsonyi kath. főgymnázium és községi fő-reáliskola október 2-án ült meg *Wiedermann* *Károly* tankerületi főigazgató és gymnáziumi igazgató tanári pályának harminczéves jubileumát.

Az iparművészeti iskola új szakosztályal gazdagodott. Eddig csak a fametszést és faragást ta-nították, amazi *Morelli* *Gusztáv*, emezt *Munderlak* *Lajos*; az ideitánéban már a fémipar is nyert szak-osztályt. Ennek vezetője és tanára *Herpka* *Károly*, a *Schlick*-féle ércöntő vezetőjének jeles képzettsé-gű fia.

MI UJSÁG?

Azon t. olvasókat, kiknek előfizetése szeptem-ber végével lejár, az előfizetés mielőbbi megújítására kérjük föl, nehogy a lap kiadásában fennakadás vagy zavar álljon be. Lapunk mai számához postai utalvány van mellékelve, az előfizetés könnyebb teljesítése végett. Az előfizetés megújításánál szíves-

kedjenek olvasóink czimszalagjukból, melyek alatt lapjaikat kapják, egyet a postautalvány-szelvény hátsó lapjára fölragasztani s úgy küldeni be kiadó-hivatalunknak.

* Az ischiai károsultak fölségelésére a buda-pesti napisajtó által rendezett *margittay* ünnepély mult vasárnapon folyt le, folytonosan borult idő mellett, mely igyekezett mégis legalább addig ked-venni, a míg az ünnepélynek szabadba eső része véget nem ért. Mert az ünnepély végén a felső vendéglőben tánczra kerekedett fiatalok felett már hiába kopog-tatta a zápor a pléh-feleket, rá sem hederített senki, csak annál vidámabban rakta a csárdást *Darázs* *Miska* tizes játéka mellett. Szerencsére az idő is morato-riumot adott addig, míg a felszalagozott s kipiperé-zett sátrakban a bájos előadók mindenki minden portékáiknak s akkor aztán megeredhettek az ének csatornái; csak a bonbonok színes papírgöngyei s a háromszínű lampionok füstölő gyertyavégei felett tölthették boszujukat. Annál inkább megelégnéltek azonban a ternek, melyekbe most *Jókai* *Mór* alkalmi prólogja csodított kíváncsi tömegeket a forintos álló-helyekre, majd pedig *Blaha* *Lujza* és *Pálmai* *Ilka* népdalai idéztek elő valóságos ischiai kitorést — tapsviharban, — a sok nő szépség láttára amugy is vulkánikus hangulathá jött hallgatóság részéről. Mi-kor pedig *Solymosi* *Elek* elmés kupléi és *Kassai* *groteszk* *Rákóczi*-paródiája kerültek elő a műsor rendén, akkor aztán megengedett — nem a föld, hanem a hasizom s alig akart vége szakadni a sok ismét-lésnek. *Pulsky* *Polixena* *Hampel* *Józsefné* és *Márkus* *Emilia* *Pulsky* *Károlyné* a *Polixena* névű sátor-ban folytatták a jótékonyági üzletet. Tovább menve, a főhercegi lak lugassá varizsolt torná-cza alatt az osteria napoletana felszalagolnói kinal-gatnak riottot, stracottot, maccheronit és lacryma egész ist az elegáns asztaltársaságnak. Itt mindjárt kereszt alatt kolónia alakult, melyek közé pontjárt a *Barlolucci*, *Helvey*, *Csillag*-társaság képzete, körül-véve az épen a párisi ischia-ünnepélyről érkezett *Türr* *tábornok*, az olasz konzul és más kizárólag olaszul beszélő notabilitások által. Itt hangzott fel a nem-zeti színház nápolyi kosztümben öltözött karszemé-lyzetének is tréffás kardala. Itt csordult meg a casta-gnetta is a ballet-személyzetnek tizes tarantella-tán-cza mellett. Valódi kis Olaszhon, miniatűr alakban. Még ott a távolabbi süri fasorok közt is abruzzi banditák lárvás alakját véled megpillantani. És nem is csalódot. Csak hogy mily szeretetreméltó utonállás az, melyet *Della-Vedella* kiasszony kiejt, a mint ke-gyetlenül megvillan kezében — az elárusítódnál mell-től! S parányi kezével még nem is retteg beleszurni a tanügy egy bajnokát, majd pedig a kollegium igaz-gatósága emelt szót, *Irányi* *Dániel* képviselő pedig működését és hazafias érejét egy esztételt. A volt ta-nítványok nevében *Schmidt* *Gyula*, a mostaniak nevében *Sagun* *János* fejezte ki a köszönetet. Az evang. egyház részéről *Czékus* szuperintendens, *Haán* *Le-kész*, a g. kath. káptalan nevében *Rojkovic*, a tör-vényszék nevében *Mérey* *elnök*, a nőegylet nevében *Kubinyi* *Zsófia* mondtak üdvözlőket. A polgármes-ter a derék tanárt mint a város díszpolgárját is kö-szöntötte. Még sokan tolmácsoltak üdvözlőket, val-láskülönbség nélkül a mélyen meghatótt tanárnak. Délben nagy ebéd volt, este pedig fátylasmenet is tiszteltet a jubilánsnál. (Az érdemes tanár arczké-pét és életrajzát lapunk 1867 évi 40-iki számában közöltük.)

A szegedi állandó hidat e hó 16-án ünnepé-lyesen fölszentelték, s átadták a forgalomnak. Délig ingyen lehetett átmenni; de délután is, a kellemet-len idő dacára, oly nagy volt a forgalom, hogy 12,787 személy jött-ment rajta.

Villamos bokrétá. *Rudolf* trónörökös, midőn e napokban a villamos kiállítást meglátogatta, b. Braun kiállítótól érdekes kis ajándékot fogadott el *Stefánia* főhercegnasszony részére. Az ajándék gyöngy-virág-bokrétá s minden egyes virágkelyhet piczike villam-láng világít. A bokrétá izléses vázában áll s ebben van elhelyezve a villantartó, mely a virágok fényét három napig képes táplálni; aztán újra meg kell töltetni. A csillogó bokrétá rendkívül meglepő lát-ványt nyújt s *Rudolf* trónörökös maga vitte *Laxen-burgba*, meglepetésül *Stefánia* főhercegnasszonynak.

Stefánia trónörökösné főudvarmesteri hiva-tala után 2000 forint küldött magánpénztárából gr. *Zichy* *Ágosthoz*, mint a «*Pesti szegény* gyerme-kórház-egyesület» elnökéhez, oly meghagyással, hogy ezen összegből egy ágy alapíttassék «*Erzsébet* főher-cegnő születésének emlékéül».

A trónörökös az ősszel Erdélybe és Márama-rosha várják vadászatokra. Görögnyben készen is van minden a fogadásra. Máramarosban pedig *Ró-naszék*, *Gyertyán-Liget*, *Brusztura* és *Német-Mokra* erdeiben folyó vadászatokra számítanak. Vajon el-megy-e mind a két helyre a trónörökös, még nem bizonyos.

József főherceg fia, a kis *József* főherceg, mint már említettük, első vizsgáját igen sikerülten tette le a győri gimnázium tanárai előtt. Minden tárgyból jeles osztályzatot nyert. Az eredményről, melyben *Holdházy* *János* kanonok buzgó fáradoz-sainak is sok érdeme van az ifjú főherceg tehetsége és szorgalma mellett, táviratilag tudósították a szü-lőket.

A párisi ut. A magyar írók és művészek társa-ságának választmányja elhatározta, hogy a társaság tagjainak Velencében és Párisban történt szíves fogadtatásairól köszönetet nyújt; *Kossuth* meglátogatás alkalmából pedig a kirándulás bizottsága kö-zelőbb ünnepélyt rendez, s ekkor intéz hozzá ti-zteletteljes köszönetet. A velencei polgármesterhez küldött levelet *Pulsky* *Ferenc* fogalmazta, s ez hivatkozik ama régi történeti kapcsolra, mely az Anjou- királyok és *Mátyás* korszakában fennállott Magyarország és Olaszország közt, s mely még szor-sosabb napjainkban, midőn a népek barátsága szoro-sabb lett. — A párisi fogadót bizottság elnökéhez, *Lessephez* intézett levelet *Jókai* fogalmazta s ékesen tolmácsolja a köszönetet és sorolja föl a hatást, me-lyet a francia művészet és irodalom tett ha-zánkra.

szöveget nyilvánítni önöknek a kegyteljes buz-galomért, melyet az ischiai borzasztó katasztrófa által sújtott áldozatok javára adott ünnepély ren-dezéséi si eres kivételében oly nagylelkien kifejtettek. Kétzere kötelességek kifejezni egyuttal önök által köszönetet Budapest lakosságának, ama szeren-csétlenek nevében, kiknek a nagylelkien nyújtott se-gély szánva van és az összes polgártársak nevében kö-szönetet mondok a nemes magyar nemzetnek is ez al-kalommal Italia irányában tanúsított rokonszenveért s vonalmáért. Fogadják önök, uraim, legkiválóbb tisztelem kifejezését. *Fabio* *Samminiatelli*, olasz királyi főkonzul.

A király Szegeden. Ő felsége szegedi látogatá-sára a kisérő számára az új városház harminczöt-negyven szobáját rendezik be. A király szállása a vá-rosi bérházban lesz. A színház, melynek személyzete már körülbelül teljesen együtt van, s a Somogyi-könyvtár megnyitására ünnepre már elküldték a meg-hívókat s küldték az akadémiának, nemzeti színház-nak, *Kisfaludy*- és *Petőfi*-társaságoknak, írói körnek, s a könyvtár megnyitására külön az egyetem és aka-démia több jeles tudósának is. *Branko* *udvari* szállás-mester e hó 20-án Szegedre érkezett, s a királyi biz-tos jelenlétnek megnézte a színházat a páholyt s a följárókat, melyeken ő felsége menni fog és intézke-dett a kellő berendezésekről. *Branko* a délutáni vo-nattal elutazott s csak október 6-án tér ismét vissza. Október 12-én érkezik meg az udvari személyzet és a cselédség egy része, ugyanakkor az udvari konyha és fogatok is megérkeznek. Ő felsége valószínűleg a külső védőtőltek egy részét is megtekinti, s akkor *Tápén*, a szomszéd magyar falun keresztül meg-y. A község nagy örömmel várja a látogatást.

A szegedi állandó hidat e hó 16-án ünnepé-lyesen fölszentelték, s átadták a forgalomnak. Délig ingyen lehetett átmenni; de délután is, a kellemet-len idő dacára, oly nagy volt a forgalom, hogy 12,787 személy jött-ment rajta.

Villamos bokrétá. *Rudolf* trónörökös, midőn e napokban a villamos kiállítást meglátogatta, b. Braun kiállítótól érdekes kis ajándékot fogadott el *Stefánia* főhercegnasszony részére. Az ajándék gyöngy-virág-bokrétá s minden egyes virágkelyhet piczike villam-láng világít. A bokrétá izléses vázában áll s ebben van elhelyezve a villantartó, mely a virágok fényét három napig képes táplálni; aztán újra meg kell töltetni. A csillogó bokrétá rendkívül meglepő lát-ványt nyújt s *Rudolf* trónörökös maga vitte *Laxen-burgba*, meglepetésül *Stefánia* főhercegnasszonynak.

Stefánia trónörökösné főudvarmesteri hiva-tala után 2000 forint küldött magánpénztárából gr. *Zichy* *Ágosthoz*, mint a «*Pesti szegény* gyerme-kórház-egyesület» elnökéhez, oly meghagyással, hogy ezen összegből egy ágy alapíttassék «*Erzsébet* főher-cegnő születésének emlékéül».

A trónörökös az ősszel Erdélybe és Márama-rosha várják vadászatokra. Görögnyben készen is van minden a fogadásra. Máramarosban pedig *Ró-naszék*, *Gyertyán-Liget*, *Brusztura* és *Német-Mokra* erdeiben folyó vadászatokra számítanak. Vajon el-megy-e mind a két helyre a trónörökös, még nem bizonyos.

József főherceg fia, a kis *József* főherceg, mint már említettük, első vizsgáját igen sikerülten tette le a győri gimnázium tanárai előtt. Minden tárgyból jeles osztályzatot nyert. Az eredményről, melyben *Holdházy* *János* kanonok buzgó fáradoz-sainak is sok érdeme van az ifjú főherceg tehetsége és szorgalma mellett, táviratilag tudósították a szü-lőket.

A párisi ut. A magyar írók és művészek társa-ságának választmányja elhatározta, hogy a társaság tagjainak Velencében és Párisban történt szíves fogadtatásairól köszönetet nyújt; *Kossuth* meglátogatás alkalmából pedig a kirándulás bizottsága kö-zelőbb ünnepélyt rendez, s ekkor intéz hozzá ti-zteletteljes köszönetet. A velencei polgármesterhez küldött levelet *Pulsky* *Ferenc* fogalmazta, s ez hivatkozik ama régi történeti kapcsolra, mely az Anjou- királyok és *Mátyás* korszakában fennállott Magyarország és Olaszország közt, s mely még szor-sosabb napjainkban, midőn a népek barátsága szoro-sabb lett. — A párisi fogadót bizottság elnökéhez, *Lessephez* intézett levelet *Jókai* fogalmazta s ékesen tolmácsolja a köszönetet és sorolja föl a hatást, me-lyet a francia művészet és irodalom tett ha-zánkra.

A szatmári új színház. Szatmárn a régi szin-házat lebontják, s a vár-utczában emelnek csinosab-bat, melynek terveire 200 frt pályadíj van kitűzve. A tervek ez év végeig nyújtandók be. A város 50,000 forint szánt a színház építésére és fölszerelésére.

Egy szép ipartelepét vett meg közelebb a kor-mány, hogy megtartsa a hazai műipar fejlődésének. Ez a Testory-féle kőbányai bronz-, majolika- és lám-pagyár, melynek diszműveit a külföldön is szívesen veszik. A tulajdonos azonban nem tudott megküzd-e-ni a kezdet nehézségeivel. A kormány megmen-tette a gyárat, s a műszaki vezetést az eddigi tulaj-donosra bta.

A fővárosi folytonos nagyobbodásával ki-csinny lett már a gázgyár is, melyet csak nem régi-ben nagyobbítottak. Második gázgyárt építenek a soroksári ut mellett, a végőrdi szomszédságban. Nagyobb lesz az eddiginél, építéséhez már hozzá fog-tak, s a jövő ősze használni akarják.

Vízvezeték Hontmegyéből Budapestnek. Bármily nagy kénytelen biztosítanak is a vízvezet-
tékek, mégis sok ellenük a panasz, me t nagyváro-sok közelebe a folyó rendszeren tisztítlan. Bécsben is 10 mérföldnyi messzeségből vezették a forrásví-zet a városba. Budapest is fölmerültek a pana-szok, hogy épen ott, hol a szivattyúk merítik a vizet a Dunából, sok kifogás lehet a víz tisztasá-ga ellen, s arra kellene gondolni, hogy tiszta forrás ví-zet vezessenek a fővárosba. *Zsigmondy* *Vilmos* meg-

«A magyar íróknak és művészeknek — így szól-e levél, — mindig Mekkájá volt Páris. *Egyszer* (a magyarok *Talmaja*) gyalog utazott oda; *Liszt* *Ferenc* diadalmenetén. És a magyar értelemségnek minden osztálya úgy keresi fel *Francozia* országot, mint *pályaköze*

bizást is kapott, hogy Tata vidéke forrásait vizsgálják meg s tegyen jelentést. Most pedig Rózsahegy Pál, a közlekedési minisztérium nyugalmazott tanácsosa adott be a városos emlékiratot, melyben azt fejteti, hogy közelebből is kitűnő forrásvizet nyerhet a főváros, s ez Hontnegyében van, Verőcztől fölfelé. Szokola-Huta vidékén. Itt négy oly forráshely van, melyből az év minden szakán át eleve vizfolyással és nagy vízbővel bír patakok fejlődnek. Kedvező találfekvése is, mert folytonosan lejtős a főváros irányában. Az összes költségeket csak két millió forintba teszi, holott Bécsnek harmincz millióba került a forrásviz.

Matejko és a pápa. A híres lengyel festő, Matejko, kinek történeti festményeit a magyar közönség is jól ismeri, a múlt héten nagy ovációk központja volt Krakóban, hol művészi pályájának, mely oly hatásos a lengyel történeti festészetre, huszonöt éves jubileumát ülték. Ezen összeesett ez ünnepe a Szobjeszkv-inneppel. Gróf Potocky Arthur szép beszédet tartott, s végre arra kérte a művészt, engedne meg, hogy «Szobjeszkv Bécs előtt» című nagy festményét a nép adakozásából megszerzezzék a lengyel nemzeti múzeumnak. Matejko erre azt a váratlan nyilatkozatot tette, hogy a képet az országának ajándékozza azzal a kéréssel, hogy viszont a pápának ajánlják föl a festményt, s Rómában legyen kitéve közszemlélre, a mint egykor Szobjeszkv király is Rómába küldte Mohamed zászlóját. A nyilatkozat nem tett kellemes hatást, mert már minden intézkedés megtörtént, hogy a képet megszerzezzék a nemzeti képtárnak.

A montebellói csataterén elesettek sírjára a francia és osztrák-magyar katonai küldöttek, kik az olasz hadgyakorlatokon jelen voltak, Jaelson tábornok indítványára közösen tettek egy koszort. Fábry francia tábornok kezét szorítva Jaelson osztrák-magyar tábornokkal, a többek közt a következőket mondta: «Megragadom az alkalmat, hogy kifejezzem szívem mélyéből táplált azon óhajátomat, hogy ha ismét találkoznék a harczmezőn, ne mint ellenfelek, hanem mint barát: k találkozzunk.»

Afriai utazók. Afrika belsejében Stanley fáradhatatlanul folytatja kutatásait Stanley-Pool környékén. A kísérőben levő tisztek egyike valóságos e atát vivott a benszülöttekkel. Brazíliáról, Stanley vetélytársáról, szintén kedvező hírek érkeznek. A merész kutató az Ogóné folyam felső folyását keresi, utatárát pedig az alsó folyást tanulmányozzák. Szándéka van az Alima folyó mellett telepet alapítani. Az éghajlat igen egészséges és az expedíciókban résztvevők közül még senki sem betegedett meg. — Egy harmadik utazó, a bécsi születésű Marno Ernő pedig meghalt, alig 40 éves korában, Chartum szubáni városban. Már a hatvanas években beutazta Abissíniát, s azóta is sokat utazott. Szundant, hol mint mudir is működött, leginkább ő ismertette meg Európával.

Előfizetési fölhívás

a «**Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok**» 1883 október-decemberi folyamára.

Lapunk azon t. előfizetőit, kiknek előfizetése szeptember hó végével lejár, fölkérjük az előfizetés mielőbbi megújítására, nehogy a lap küldésében fennakadás álljon be.

Előfizetési föltételeink október 1-től kezdve:

Negyedévre (október—december)

A Vasárnapi Ujság 2 ft. — kr.
A Vasárnapi Ujság a „Világkrónikával” együtt 2 „50”
A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok 3 „—”
A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok a „Világkrónikával” együtt 3 „50”

Az előfizetések a «**Vasárnapi Ujság**» és «**Politikai Ujdonságok**» kiadó-hivatalába Budapest, egyetem-utca 4. sz. küldendők.
T. előfizetőinket fölkérjük, hogy sziveskedjenek az előfizetés megújításánál, vagy a «Világkrónika» megrendelésénél czimszalagjukból egy példányt a posta utalványra ragasztva beküldeni, s minden reklamációt és egyéb a szétküldésre vonatkozó közleményeket a kiadó-hivatalhoz küldeni.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadó-hivatala (Budapest, egyetem-utca 4. sz. a.)

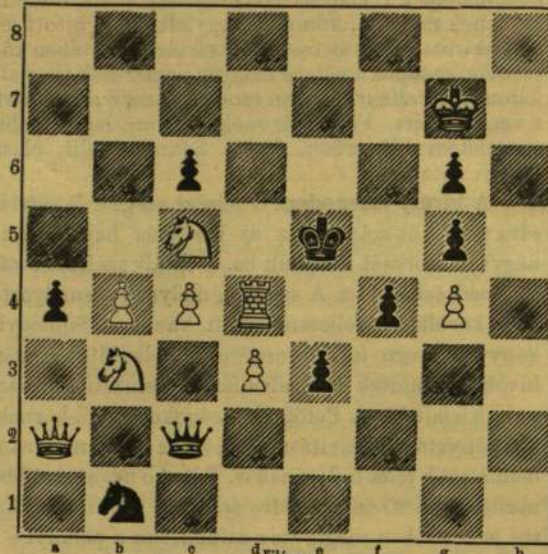
A «**Jogtudományi Közlöny**» szeptember 21-iki (38-ik) száma következő tartalommal jelent meg:

Észrevételek az 1874. XXXV. tcz. módosításáról és kiegészítéséről szóló törvényjavaslat 16. és 72. §§-ra. Dr. V. B. bátfai kir. közjegyzőtől. — A büntetőjogi beszámítás. Dr. Asztalos János kolozsvári ügyvédől. — Észrevételek az általános magánjogi törvénykönyv tervezetének a dologi jogot tárgyzó részére. Dr. Halter Károly kolozsvári egyetemi tanártól. — Az erdélyi birtokrendezési eljárásról. Kaplány Géza erzsébetvárosi kir. törvényszéki bírótól. — Törvényszéki szemle: A büntető ítéletek szerkesztése a kir. Curian. Dr. Sük Sándor budapesti ügyvédől. — A csődtörvény 165. §-ának mikéfti alkalmazása. B. L. szabadkai ügyvédől. — A curiai gyakorlat egyöntetűsége érdekében. Szilassy Pál mező-turi ügyvédől. — Különfélék. — MELLEKLET: Curiai határozatok. — A budapesti kir. tábla elvi jelentőségű határozatai. — Kivonat a Budapesti Közlönyből.

SAKKJÁTÉK.

1240-ik számú feladvány. Berger János-tól.

(IV. díjat nyert.)
Sötét.

Világos indul s a harmadik lépésre mattot mond.

Az 1235. sz. feladvány megfejtése.

Gottschall H.-tól.

Megejtés.
1. Fc1—d2 c7—c6
2. Kf4—e3 Kf6—g5
3. Kc3—f2 Kc5—h4
4. Kf2—g2 g6—g5
5. Fd2—e1 matt.

Helyesen fejtették meg: Veszprémben Fülöp József. Nagy-Dobronyban Németh Péter. Budapestén K. J. és F. H. Andorfi Sándor. A veszprémi iparos olvasó-kör. A pesti sakk-kör.

HALÁLOZÁSOK.

Elhunytak a közelebbi napok alatt: GELENCZEI PÁL, a debreczeni realiskola volt igazgatója, az előtti a kollégiumi derék tanára, Linzeben, hol utazás közben lepte meg a halál a súlyos beteg férfit az indóházban, s az idegen földön is temették el a buzgó tanárt. — TÖRÖSSY LAJOS, Temesvári egyik legtekintélyesebb ügyvéd, kiváló jogász és széles tudományú férfi, özvegyet s két árvaat hagyván maga után. — KRÁZS JÁNOS, Buda város tisztelbeli tanácsnoka, huszonhárom év óta nyugalmazott kamarai főpénztárnok, ki negyven évig szolgált Buda városát, 87 éves korában. — KISZONYI ISTVÁN, Brassó egyik leg-tisztelt magyar polgára, a törvényszék kereskedelmi ülnöke, az állami iskolák gondnoka, előmozdítója minden hazafas törekvésnek és pártolója a jótékony czélú intézeteknek, egyetemen, 63 éves korában. — BUDAPESTI ENDRE, lakácsi kiérdemült esperes-plebános, aranyos pap, 79 éves korában Nagyszombatban. — MESSZÁROS SÉLLEY ANTAL, plebános, 52 éves korában Diós-Kálán. — Sepsi-besenyői Török József, magyar-igeni birtokos, a ref. egyház gondnoka, a szabadságharcban hővéhadnagy, 58 éves korában M.-Igenben. — KOPPELY ADOLF, a főváros egyik régi kereskedő családjának tagja, a legkiválóbb kereskedők egyike, 74 éves korában, Budapestben; ugyanitt SCHULHOF MIHÁLY, 35 éves korában s holtesté Debreczenbe szállították. — Dr. MEZNER RUDOLF, cisztercita-rendi szerzetes, 65 éves korában Keszthelyen. — Bikafalvi MÁTHÉ DÉNES, fogorvos, 39 éves korában Kolozsvárt. — PREHOFER IGNÁCZ, ügyvéd, Hódmező-Vásárhely városának huzamos ideig tisztviselője, szolgabírája, esküdte, számos tagu családát hagyva maga után, H.-M.-Vásárhelyen. — Dr. MIESZT JÓZSEF, városi orvos Lugoson. — KALÓCZY IMRE, plebános Konyon. — SKOZA MÁTYÁS, Temesvári egyik legidősebb polgára, 80 éves korában. — DRIVNA ISTVÁN, biharmegyei birtokos, 64 éves korában Endrődön. — SCHIFFER IMRE, uradalmi gazdatiszt, 46 éves korában Kis-Lódon. — WENINGER JÁNOS, a «Temesvári Hírlap» szerkesztőjének atyja, Temesvárt. — HORVÁTH LAJOS, tűzérőhadnagy Nagy-Váradon. — TÖRÖK ERNŐ, a «Vasmegei Lapok» hasonló nevű szerkesztőjének 3 éves fagaskája, ronszóltó toroklobban Szombathegyen. — CSIKVÁRI JENŐ, Czikvári Jakónak, a «Magyar Tisztviselő» szerkesztőjének négy hónapos fia, Budapestben.

Id. GÁLY MIHÁLYNÉ szül. János Mária, 95 korában, az erdélyi Demeterfalván. A tiszteletre méltó matronát hosszú életében keserves csatások sújtották. Fiát, Gály Mihályt, vejét: Török József marosvásárhelyi tanárt s leányát, Róziát, 1851-ben a szebeni börtönbe hurcolták, mint összeesküvőket; aztán fiát és vejét Maros-Vásárhelytől végezték ki, lánya pedig két évig volt elzárva Kufstein várában. A már akkor is öreg nő könyekben tölté életét; de a véletlenszerűen fentartotta, hogy aggkorában is vértani halált szenvedt fia árvaának sorsán segítsen. Részvét és közbecsülés környezte az agg

asszonyt. — PRÜCKLER LÁSZLÓNÉ szül. Oberhauser Ilka, fővárosi gyártulajdonos neje, 27 éves korában. — KÁROSI ISTVÁN szül. Mácsik Hermin, a tót-falusi ref. tanító 34 éves neje, hosszas betegeskedés után. Tótfalun. — ÖZV. BLAU ZSIGMONDNE, dr. Bodor Károly ismert író és orvos anyósa, 63 éves korában Nagy-Váradon. — MIRCE JÁNOSNE, a pár hó előtt Velencében elhunyt történetíró özvegye, ki betegesen és mély bánatban élt, szintén Velencében. — ARADI GERÓNÉ, szül. Bainville Emilia, az ismert szinigazgató neje, 27 éves korában, házassága ötödik évében, Nagy-Kanisán.

SZERKESZTŐI MONDANIVALÓ.

Nyitra-Apáti. T. H. Black Williamnak lapunkban most folyó regénye, «Jolán» (az eredetiben «Jolande») önálló angol kiadásban csak a napokban jelent meg, mert első kiadása a «London News»-ban is csak pár hónal ezelőtt fejeztették be. Mi a regényt még ez évben mindenesetre befejezzük.

V. K. A visszamlékezők tárgya nem elég mulatságos és csattanós arra, hogy mint anekdoták élvezhetők legyenek. Művészi színezés és gondosabb kidolgozás adhatna becset az ilyeneknek.

Ödön. Nem tudtuk kivenni, hogy eredeti-e vagy fordítás. A francziás név legalább többet sejtette. Így is, úgy is azonban zavaros, érthetlen, s a hol emelkedetnek akar látszani, ott dagályos történet.

Rab Pista. Nagyon érzékeny história. Különben van bizonyos csín az előadásban, a mi tollforgató emberre vall. A tárgyban nincs elég egység és kerekdedség.

HETI NAPTÁR. Szeptember hó.

Nap	Katholikus és protestans	Görög-Orosz	Izraelita
23	19 Th. sz. vt. 6 18 Tekla	11 B 14 Tiv. 21	
24	H Gellért vt.	Gellért	12 Antonom vt. 22
25	H Kleofás vt.	Kleofás	13 Soma sz. 23 Sára
26	S Juszín, Czip	Cziprián	14 Sz. ker. fel. 24
27	G Kozma és D.	Kozma és Dam	15 Nicézás vt. 25
28	F Venczel kir.	Venczel	16 Eufémia vt. 26
29	S Mihály főangy Mihály főangy	17 Z-ófia, F.	27 S. Miez.

Holdváltozások: ☾ Utolsó negyed, 23 2 ó 6 pk. d. n.

Felolós szerkesztő: Nagy Miklós.
(L. Egyetem-tér 6. szám.)

Tartalom.

Szöveg: Az ember tragédiája és költője. — Két dal. Költemény. Bessenyei Ferencztől. — Jermolaj és a molnárné. Turgyev Iván rajza. Oroszból fordította Csopely László. — A laxenbúrgi keresztelő. — Batavia, Jáva sziget fővárosa. — Jolán, Angol regény. Irt. Black William. — Horvát népalakok. — Chambord gróf temetkezési helye. — A Burn-Budor templom Jáva szigeten. — A pálmák. — Az 1831-iki nagy kholeráról. Egykorú jegyzetek nyomán írta K. Nagy Sándor. — Telepítés száznegyven év előtt. — Turgyev és az orosz sajtó. Csopely Lászlótól. — Irodalom és művészet. — Köztársaságok és egyetemen. — Egyház és iskola. — Mi ujság? — Halálozások. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Képek: Madách Imre. Madách Imre dolgozó szobája a sztrégovai kastélyban, a hol az Ember tragédiáját írta. — Erzsébet főhercegnő keresztelése Laxenbúrgban. — Pálmásor egy kubai lakóház előtt. — Bambusz-berkek. — Jávai palánk. — A Waterloo-tér Witt szobrával és a siami király által ajándékozott bronz-elefánt Bataviában, Jáva sziget fővárosában. — Burn-Budor templom Jáva szigeten. — Jolán. — Horvát népalakok: Zágorjei legény, leány, asszony és pár. Mária-bisztrica legény és szibicai asszony. (6 kép.) Standl Iván zágorjei fényképi után. — Chambord gróf temetése. A bemenet a castagnavizsai francziáknus kolostor sírboltjába.

Fekete Satin merveilleux

(egész selyem), 1 frt 15 kr. méterje, egész 8 frt 30 krajczár (16 különb. minős.) szállít egyes öltönyökre és egész végben váman. entesen a házhoz Henneberg G. (kir. udv. szállító) selyemgyári raktára, Zürichben. Min-ták pósta fordultával. Levéldij a Schweitczba 10 kr.

Csúsz és köszvény. Minden köszvényben és csúszban szenvedő ama szomorú tapasztalatot szerzte, hogy változó vagy rossz időben fájdalmi erősebben lépnek föl, s így tehát minden ilyen bajban szenvedőnek bizonyára kellemes lesz, épen most, mikor az időjárás folyton változik, egy oly készítményre figyelmessé tétetni, mely sok évi tapasztalat szerint, nemcsak rögtön fájdalomcsillapító, hanem hosszabb használatnál tartó gyógyulást szerző. E szer, a Kwizda Ferencz János cs. k. udv. szállító és kornenbúrgi kerületi gyógyszerész által készített köszvénygyógyadék, melyre e helyen már többször figyelmestettünk, s a melyről számos rendelkezésre álló, bizonyítványt minden további dicsérettől.

Eskór (epilepsia) és minden ideg-betegség levő utján gyógyítatik dr. Killisch specialista által, Drezdában (Szászország). — Ezor meg ezer gyógyítás. A párisi tudományos társaság aranyérme.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapestben megjelent s minden könyvtárban kapható:

HÖLGYEK TITKÁRA.

LEGUJABB ÉS LEGTELJESEBB LEVELEZŐKÖNYV
NŐK SZÁMÁRA,
minden előforduló alkalmakra való fogalmazási mintákkal, mindenféle társasági, családi, bizalmas és szerelmi levelekkel, különféle ügyirat-mintákkal és alapos u mutatóval a levélírás szabályait illető rövid helyesírás-tannal, a magyar polgári jogok és kormányzat ismertetésével stb.
Negyedik bővített kiadás. Ára kemény kötésben 1 frt 50 kr.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapestben megjelent s minden könyvtárban kapható:

A CORPUS JURIS CIVILISBŐL

kiszemelt és feldolgozott

MAGÁNJOGI GYAKORLATI ESETEK GYŰJTEMÉNYE.

Kézikönyvvül a római jogból tartott practicumokhoz.

Dr. KISS MÓR

nagyszabani kir. jogakadémiai tanár.

Ára füzve 1 forint o. é.

GARAY JÁNOS ÉLETRAJZA.

40 ARANY JUTALMAT NYERT PÁLYMÚ.

FERENCZY JÓZSEF.

GARAY JÁNOS ARCZKÉPEVEL.

Ára füzve 1 forint 20 krajczár.

Kincsem-sorsjáték Budapestén

huzás október hó 22-én.

Főnyeremények

50,000 forint

20,000 forint

10,000 forint

8000 forint

6000 forint

5000 forint

10,000

nyeremény

készpénzben fizetendő.

A sorsjegy ára

1 forint.

1-ső főnyeremény értéke 50,000 forint

2. főnyeremény értéke 20,000 frt

3. főnyeremény értéke 10,000 frt

4. főnyeremény értéke 8000 frt

5. főnyeremény értéke 6000 frt

6. főnyeremény értéke 5000 frt

továbbá 2 nyeremény a 4000 frt, 3 nyeremény a 3000 frt, 5 nyeremény a 2000 frt stb.

összesen

10,000 nyeremény=186,000 forint.

Minden nyeremény készpénzben kifizetetik

20 % levonással mint a különben is szokásos állami nyeremény adó equivalentje.

Minden sorsjegyvételnek a sorsolás után a hivatalos sorsolási jegyzék bérmentesen és díjtalanul megküldetik.

Sorsjegyek 1 frtjával (11 sorsjegy 10 frt) kaphatók

a magyar lovaregylet sorsjegy-irodájában Budapestén (nemzeti Casinó).

Tekintettel a Kincsem sorsjáték rendkívül előnyös játéktervére, a sorsjegyvétel sajt érdekükben arra figyelmeztetnek, hogy a Kincsem-sorsjegyeket a más oldalról szétküldött 1- és árusorsjegyekkel össze ne tévesztsek.

Legujabb szabad. billard-golyók.

Alulírott bátorodik tiszteltet tudatni, hogy sok évi fáradság után ikerült neki 1168

billard-golyókat

készíteni, melyek jóság és tartosság tekintetében minden eddigit messze fölmúlulnak.

Szin, hang és ruganyosság tekintetében teljesen hasonlítanak az elefántcsont-golyókhoz, azonban elpusztíthatatlanság tekintetében messze felülmúlják azokat, mintha törse vagy repedés e golyók-nál teljesen lehetetlen, s erre nézve 1 évi írásbeli jótállást vállaltok. Egy darabnak ára 62 mm-terig 5 forint, 62—66 mm-terig 6 forint, 66—70 mm-terig 6 frt 50 kr., nagyság szerint.

Közel 100 billard, minden rendszerből, folyton raktáron. cs. k. kiz. szabadalm. billard- és billard-golyó-gyára. KNILL KÁROLY, Bécs, IX., Rossau, Rothe Löweg. 5. u. 7.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapestén megjelent:

JULES VERNE

érdekes iratai magyar fordításban.

A Robinsonok iskolája. Fordította Visi Imre. 46 képpel. Füzve 1 frt 60 kr.

A föld felfedezése. I. kötet: A híresebb utazók története, a legrégibb időkől a XVIII. századig. Ford. Brozik Károly. 2 frt.
II. kötet: A XVIII. század híres hajósai. Fordította Brozik Károly. 2 frt.

Utazás a holdba és a hold körül. Második kiadás. Képpel. Füzve 1 frt 20 kr.

Öt hét léghajón. Utazás Afrikában. «Cinq semaines en ballon» című műve után. Képpel. Második kiadás. Füzve 1 frt 20 kr.

Három orosz és három angol kalandjai. Francziából átdolgozta Nagy István. Képpel. Füzve 2 frt.

Utazás a föld körül nyolczvan nap alatt. Képpel. Füzve 2 frt.

Utazás a tenger alatt. Képpel. Füzve 2 frt.

Grant kapitány gyermekei. Fordította Vértési Arnold. Két kötet. Sok képpel. Füzve 4 frt.

Strogoff Mihály utazása. Moskvától Irkutskig. Fordította Szász Károly. Képpel. Füzve 1 frt 60 kr.

A rejtelmes sziget. Három részben. Átdolgozta Szász Károly. Képpel. Füzve 2 frt.

Servadac Hector kalandos utazása a naprendszeren át. Átdolgozta Szász Károly. Képpel. Füzve 2 frt.

A Bégum ötszáz milliója. Regény. A «Bounty» lázadói. Elbeszélés. Francziából átdolgozta Szász K. Képpel. Füzve 1 frt 20 kr.

Tizenöt éves kapitány. Regény. Francziából Szász Károly. Képpel. Füzve 1 frt 80 kr.

A Jangada. Nyolczszáz mérföld az Amazonon. Francziából fordította Visi Imre. Képpel. Füzve 2 frt.

Vadász sport-czikkek.

minőségű belső Lefaucheux vadász-fegyver
Ruban-csővel 25, 28, 30 f. Damasc-csővel 32, 40
f. **Lancaster-fegyver** 37, 40, 45 f. Damasc-
csővel 30 f. Egyébű Lefaucheux női fegyver 23—30 f. (2-
tett) golyó-fegyver nagy vadakra 52 f. Csőszegély-
fegyver 10 f. Kétszőv kapású-fegyver 12,50, 16, —, 18, —, 20,—
golyó-fegyver puskművelemmel belső
bármikori fogva nem felel az meg, 14 n
nem, vagy értékét megterít. Bizos Lefaucheux
16-os 12-ös
barna 1., 140. Lancaster barna 1,70, 1,70, 1,70 dr.
öld 140, 170. öld 1,70, 2,70, 2,70
Lancaster-öld 1,70, 2,70, 2,70

[illegible]

Ménesi és Magyarádi hegyi asztali szőlőt szállít
állomás bérmentve 2 ft 10 kr kosaraként utánvét mellett
nagybani elárusítóknak engedélyt juttatunk. 7633
1167 **Wertheimer Vilmos, Aradon**

több év óta
hatályos szer-
nek bizonyult
szép, en-
sütes, fojt
bőrből és ke-
lések ellen.
Ez egy igen

ákerült egyenlőre a leg-
átiránabb szerekek,
melyek a bőrt nemcsak
simábbá és finomabbá
teszik, hanem annak
fatos frissességét fön-
tarják. A folyékony gly-
cerin-creme elter az ed-
dig közönségesen hasz-
nált glycerin-illatsze-
reket, melyek a glycerin-
kivál semminemű hatá-
lyos részeket nem tar-
talmaznak. — Egy üveg
ára 1 forint 20 kr.

**Legfinomabb
glycerin - szappan**
glycerin és illatos növe-
nyekből, kitűnő tisztít-
ó és elöntő a bőrt, és
egy finom piperezappal
mindent kívánt előnye-
vel bír. Darabja 35 kr.

**BENZOE
glycerin - szappan**
Ára 35 kr.

Gyökönke szappan (Speik Seife) ára 35 kr.
Parisi hölgypor (legfinomabb poudre de riz)
 a bőrnek a leggyengédebb fehér színt adja, és ártatlansága mellett mégis a bőrt simán és szárazon tartja. Gyökénke, úgy férfiaknak is borotválás után, nagy kedveltséggel örvend. — Egy doboz ára 80 kr., tollal 1 ft.

Kézmosó-por mandulaszappan és spermacétból készíttve, a legártatlanabb arc- és kéz-bőr-tisztító szer. — Egy doboz ára 50 kr.

Amerikai kautsuk-végelszemgyűrűk és essentia. Ára 60 kr.

Rouge végétál pirostó, ára 50 kr.

Kapható Magyarország minden jelentékenyebb gyógy- és illatszertáránál.

KIEJ. HAUSER H. -nél illatszerész és vegyész
(Sporgasse 3.) Grätzban.
FŐRAKTÁRA:

TÖRÖK JÓZSEF gyógyszerésznél, BUDAPESTEN,
VI. ker., király - utca 12. sz. a.
Hamisított párisi hölgyor-tól óvakodni tes-
sék. Csak az tekintendő valódinak, melynek dobozán,
valamint használati utasításán a fenti védjegy látható.

évek óta kipróbált, jeles szer
köszvény, csúsz és idegbántalmak ellen.

 Védjéget.

Jelesnek bizonyul ficzamadások, az izmok és idegek feszültsége, vérálfutások, zúzdások, a bőr érzéketlensége, továbbá helyi görcsök (lábkragörös), idegfájás, s kötelek után származott daganatok ellen; főként erősítő szer nagyobb fáradtságok, gyalogások, stb. előtt és után, valamint előhaladt állapotban beállott gyöngeségnekél.

Valódi minőségben a következő cégeknél: **Budapest**
nagyban: Török József gyógyszer., király-utca, Strobenitz
testv., Thallmayer A. és Seutz, Pillich F. (kerepesi udvar);
Kochmeister Frigyes utóda.

Fő letét: KWIZDA FERENCZ JANOS
kerületi gyógyosz. és cs. k. udv. szállítónál **Korneuburgban.**

Egy üveggel 1 frt o. é.

Ezen kívül a koronázásokok majd minden győztesértárában vannak letétek, melyek a vidéki lapok által időnként köztudomásra hozhatók.

Szíves megfigyelésül. E kétszámny vetélnél kérjük a t. közönséget, mindig Kwida közszenny-folyadékat kérni és arra figyelni, hogy ép úgy minden üveg, valamint a carton is a főnnebbi védjegygyel van-e ellátva.

709

Az Ischia borzasztó szerencsétlensége
1163 *miatt.*

Föltűnő olcsóságok, majdnem ingyen!		
tezt fin. francia battiszt zsebkendő szín. széllel	—,65	
« legfin. angol czechir zsebkendő	—,85	
« valódi rumb. vászon zsebkendő	1.10	
« tiszta lén. kenyéruhu szín. széllel	1.25	
« kitűnő minőségű porruha	1.35	
« sávosszalvétta kitűnő minőségű	1.35	
« legfin. aglái damaszt szalvétta	1.68	
« legfin. aglái damaszt törülköző	1.85	
4000 db sávosol abroz valódi len	— dhja	—,83
3000 « legfin. fehér damaszt abroz	«	—,98
2500 « legfin. színes damaszt abroz	«	1.25
5060 « színes szalon abroz	«	2.20
3000 « női ing, háló corsette, bugyrogó, elegáns schweizi himzéssel		1.25
1503 « fehér madapolni és nyers vászon alsó ruha gazdagon díszítve		1.25
290 vg finom fehér zsmiorbarchet	rfe	—,24
1 « jó minős. jó mos. béresi kanavász 26 rfs		2.45
1 « 28 rfs jó minőségű gényi gyolcs		3.35
3000 « 29 rfs valódi len, legj. minőségű házi le- gnehezebb szlécziái amerikai bőrvászon és 500 vg kitűnő minőségű chiffon		6.95
250 « legnehezebb freudenthali # kanavász		5.90
350 « 30 rfs legj. minős. valódi rumb. kanavász		6.95
280 « 30 rfs legfin. patent damaszt csik. csinvat		6.95
150 « 29 rfs valódi len törököl 6 fűhéritelt. 1 vg		4.15
500 « 29 rfs finom hollandi vászon 18 rft helyett		7.75
500 « 50 rfs 9. szél. írlandi vászon 45 rft helyett		14.90
3000 db 20 1/2 nys. gub. ripszagyártató 5 rft helyett		2.95
1400 garnitör gobelin ripsztörő 2 db ágy és 1 db asztaltörő összesen csak		7.50
1200 elegáns jutta-fűzőny legd legny. 1 ablakra		3.90
500 db elegáns ésoköpeny hölgyeknek fél áron		
	frt 7	— 10. —
500 « fin. eleg. ősz. kabát hölgyeknek frt 5 50		9. —

Kapható **SCHILLER L.-nél,**
„a szép menyasszony"-hoz **SZ.-FEHÉRVÁROTT.**

HEIM H., fiókja: Budapest, Thonet-udvar.
Gyár: Ober-Döbling, Bécs mellett.
Raktár: Bécs, I., Kärntnerstrasse Nr. 42.

Nagy és gyors fűtő-erő, a kályha es-
kegye nagy yaga daczára; teljes és a mel-
lett legegyszerűbb szabályozhatósága a
tűzlesnek; a tűz tetészé szerinti tar-
tama, igen egyszerű kezelés és minden
tisztogatás, a s terhes hevítő hőseg
mélőzésével; legelőszöb fűtés és a kály-
ha nagy tartóssága; jó szellőztetés a szel-
lőző cső alkalmazásán mellett.

Egész 3 szobaig elégséges 1 kályha fütése.
Központi fütés egész épületek számára.
A gyár védjegye a kályhaajtó belsejére

 Védjegy van beontve. 150
HEIDINGER-OFEN
H. HEIM
 Védjegy

☛ Tervezeteké árjegyzékek ingyen és bérmentve. ☛

Egyeves önkénytelen,
— erdész, bányász és
egyéb egyenruházott

egyéb egyenlőséget
(Uniform)-hoz való
csizmákat ¹¹⁶²
előírás szerint, pontosan,
gyorsan s mérő-
szálat írnak ki.

sekelten készit

LÖRINCZ ISTVÁN

Budapest, Múzeum-körút 5. sz.

Franklin-Társulat kiadásában Budapestben, megjelent, és immo

VÁROSON ÉS FALUN.
 Szerkesztette IENGYEL DÁNIEL
 Árja 1 frt 50 kr.

[illegible]

Ara füzve 80 kr.

1. Hengeres (cindrikus) üveg. 4. Hasábos (prizmatikus) üveg.
2. Kékes- és kancsalszeműveg. 6. Védő szeműveg. — IV. Optikai
deszközök gyengélatóknál: 1. Olvasó szeműveg. 2. Színházi lát-
— V. A szeműveg alkotjai: 1. Pápaszem. 2. Orrcsipetű, lorgonn-
monokl. — VI. A szeműveg kiállításai: 1. Metszel. 2. Csizolat-
számors. 4. Anvazster. Befecizés.

a haj öszülése és korpaképződés ellen
a naponként érkező bizonyítványok és
köszönő iratok tanúsága szerint egyedüli
jónak bizonyult szer a

TANNIN-OLAJ

Dr. Moravski.

Tiszelt győztesek, úr Sziveskedők! számomra Dr. Moras Tannin-olajából meg egy nagy palackot küldeni. E szer hatása oly kitűnő, hogy a hajam hullása teljesen megszűnt, s a strűt után-növés immár

Bécs, 1880. január 5-én.

Wagner Vilmos.

First J. győztesezt értem Prágában. Szerencsénem ezem maradt Onnel Közvetlenül, hogy dr. Moras Tannin-olaja lejjamnak kell tartani találtam teljesen megsejtette. Temelem, hogy a szer lejjamról előbbi szer lejjamot ismét visszazavartam.

Marienburg, 1879. aug. 10-én.

Zarembo Maria.

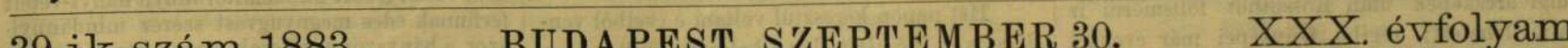
Tekintetes úr! Harminczéves embernek kopasz fejét birni nem lehettem. Ha dr. Moras Tannin-olaját nem használva valahányszor az én agyamat volna, a szer néhány hét alatt csodát tett. Amint mindazok, kik ismernek, bizonyítanak. Emelégősen készen állb. s.b.

Bukowa, 1880. jan. 3-án.

Drtkol Jaroslav Jozsefnek.

apható 2 és 1 firtos palackokba. Főletet Magyarországra számomra Török J. győztesében Budapest, király-utczán Tannin-olaját küldeni. Szer hatása oly kitűnő, hogy a hajam hullása teljesen megszűnt, s a strűt után-növés immár

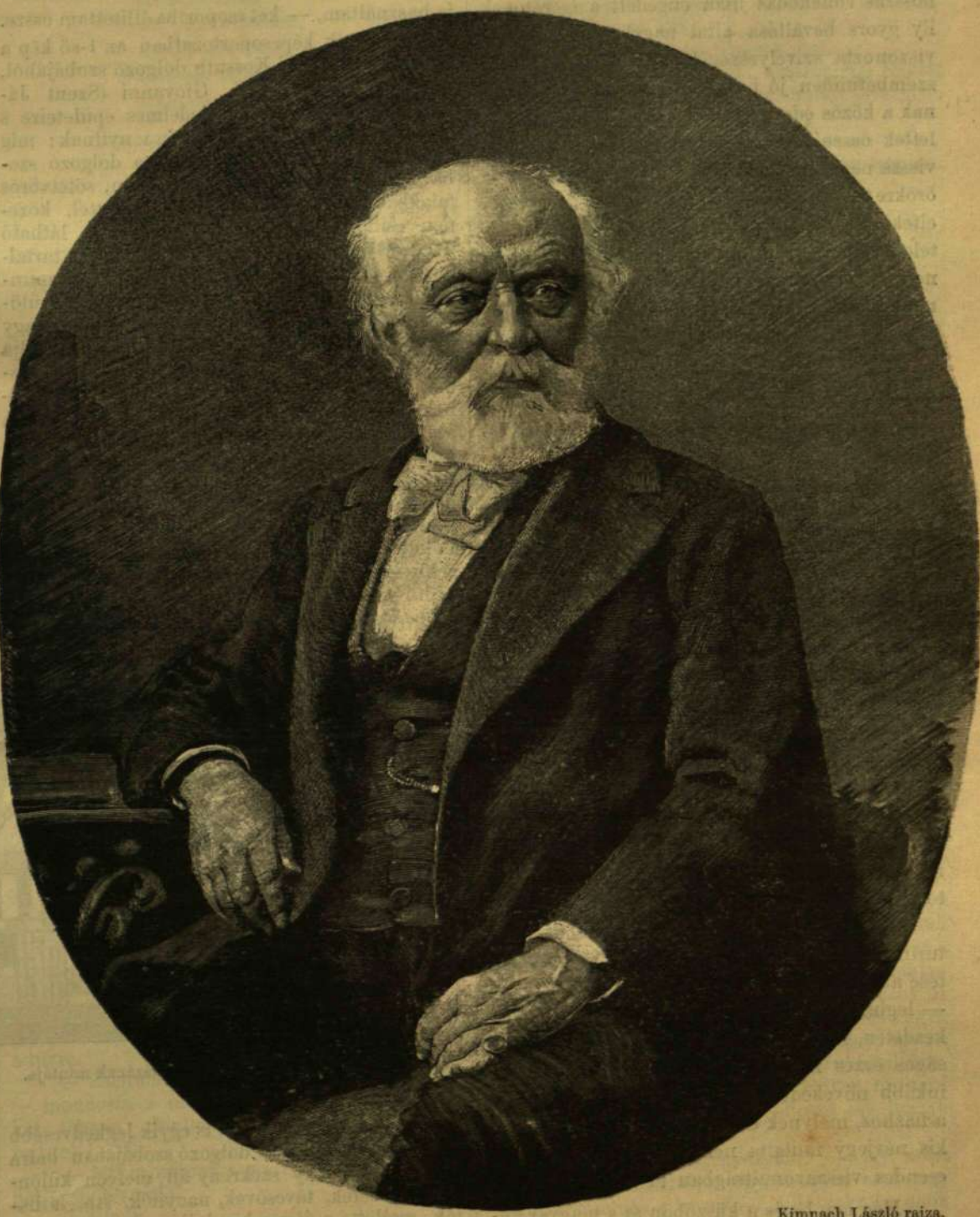
Jozsef győztes, Zsgrábon Mittelbach Zeigm. győztes.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és 12 frt POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: 12 frt félévre --- 6 ---	Csepán a VASÁRNAPI UJSÁG: 8 frt félévre 4 ---	Csepán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: 6 frt félévre 3 ---	Külföldi előfizetésekre a postai meghatározotti viteldj is csatolandó
---	--	---	--

MAGYAR ÍRÓK ÉS MŰVEZÉK TÁRSASÁGA ÁLTAL E

A nyarón rendezett kirándulásunk kétségkívül legérdekesebb és legemlékezetesebb mozzanata volt a látogatás Kossuth Lajosnál. Közvetlen közelből szemlélhetni azt a férfit, kinek nevéhez fűződnek dicsőségtől ragyogó anyyi emlékei a magyar nemzet szabadságharcának; ki lángszellemének csodálatos erejével, a szó és toll ellenállhatatlan hatalmával képes volt önfeledt tértelenségéből fölkelteni a nemzetet, megpezsdíteni ereiben az alvó vért, hogy fölemelje szavát, védje eltiprott jogait és sürgesse igazát; — társaloghatni azzal a férfival, ki azt a titáni küzdelmet, melynek első sorban kezdeményezője és vezére volt, nemcsak túlélte, de sőt még most is — harmincznégy év múltán — a gondviselés különös kegyéből, mondhatni, átlépve a közönséges halandók számára a végre által kijelölt határt a földi létnek, a testi és lelki erőnek oly mértékével megáldottan él, a minő milliók közül csak egynek, — neki adatik, mintha arra volna kiválasztva, hogy kivételt képezzen a mulandóság közös törvénye alól, s már itt a földön a halhatatlanok sorába tartozzék: látni

Kimnach László rajza.

Turin Aug: 1883

Wm. H. Lind